
KUVAT KÄSITYÖKOULUN OPETUKSESSA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Muotoilun koulutusohjelma

Visamäki, kevät 2014

Anne Honkala

VISAMÄKI

Muotoilun koulutusohjelma

Tekstiili

Tekijä	Anne Honkala	Vuosi 2014
Työn nimi	Kuvat käsityökoulun opetuksessa	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä selvitettiin kuvan rooleja käsityön taiteen perusopetuksessa sekä osoitettiin erilaisia tapoja niiden käyttämiseen. Toimeksiantajana oli Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistys ja sen ylläpitämä Näppikäsityökoulu, jossa annetaan käsityön taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaista opetusta 7 – 19-vuotiaille lapsille ja nuorille.

Teoriataustaksi haettiin tietoa käsityö- ja taidekasvatuksesta, taiteellisesta ja taidollisesta tietämisestä sekä käsityötaiteesta ja käsityön prosessista. Kuvallisuuteen liittyvistä asioista tarkasteltiin lähemmin havainnointia, mielikuvien syntymistä, esteettisyyttä ja erilaisia kuvanlukutapoja. Käytännön tietoa kuvien käyttämisestä käsityökouluissa saatiin teemahaastattelulla. Haastattelu tehtiin viidelle neljän eri käsityökoulun opettajalle tai rehtorille. Teoriatiedot, haastattelun tulokset ja opinnäytetyöntekijän omat havainnot yhdistettiin. Niitä peilattiin käsityön prosessiin ja käsityökoulun opetukseen sekä havainnollistettiin eri-ikäisille oppilaille suunnatussa oppimistehtävässä.

Tutkimuksen tuloksena voidaan esittää, että kuvat ovat mukana koko käsityön prosessissa. Vahvin rooli niillä on aiheen alustuksessa herättämässä mielikuvia ja keskustelua. Mielikuvien syntymistä ja niiden siirtymistä tuotteeseen voidaan vahvistaa kuviin liittyvillä tehtävillä. Oppilaiden omat kuvat tulevat esille suunnittelussa ja osana tuotetta. Valokuvausta voidaan käyttää ideoinnissa, dokumentoinnissa ja tuotteiden merkitysten esilletuomisessa. Kuvat ovat osa opettajan, oppilaan ja ryhmän vuorovaikutusta, jossa kuvat ja sanat täydentävät toisiaan. Kuvien merkitystä käsityökoulun opetuksessa ja oppimisen vahvistamisessa tulisi jatkossa tutkia käytännön opetustilanteissa sekä kerätä oppilaiden kokemuksia.

Avainsanat Käsityö, taiteen perusopetus, taidekasvatus, kuvat

Sivut 53 s. + liitteet 7 s.

VISAMÄKI
Degree Programme in Design

Author	Anne Honkala	Year 2014
Subject of Bachelor's thesis	The Role of Images in Craft School Education	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study the roles of images in the basic education in craft schools, and to demonstrate different ways to use images there. The thesis was commissioned by Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry, and the Näppi Craft School. Näppi gives basic craft education for people aged 7 to 19 years.

The sources in general included literature on art and craft education, artistic skills and knowledge, as well as craft art and the process of craft. When considering visual things this study is limited to perception, imagination, aesthetics and different ways to read images. The empirical study about the role of images in the craft school education was gained from theme interviews. Five teachers or principals in four different craft schools were interviewed. The theoretical knowledge, interviews and the perceptions of the author were combined and compared to the process of craft and the education in craft schools. The results were demonstrated in an exercise targeted to students of different ages.

This thesis suggests that images are present in the whole process of crafts. The biggest role that images have is in the introduction and research of the topic, they inspire and create discussion. Exercises related to images feed imagination and make it easier to visualize students' own ideas. The students' own drawings and paintings are important in planning and as part of the product. Photography can be used in creating, documenting and presenting the meanings of the products. Images are part of the communication and interaction between teachers, students and groups; images and words complement and enhance each other. Further study about the role of images in craft school education should be done in practical teaching situations and by interviewing students.

Keywords Craft, Basic Arts Education, art education, images

Pages 53 p. + appendices 7 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Tavoitteet ja kysymyksiä.....	3
1.2	Viitekehys.....	3
2	YHTEISTYÖKUMPPANI JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	5
2.1	Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistys	5
2.2	Käsityön taiteen perusopetus.....	5
2.3	Näppi-käsityökoulu	6
3	TAITO JA TAIDE.....	7
3.1	Käsityö- ja taidekasvatus.....	7
3.2	Taidollinen ja taiteellinen tietäminen	9
3.3	Kuvallisuus.....	12
3.3.1	Havainnointi, mielikuvat ja esteettisyys	12
3.3.2	Kuvanlukutavat.....	14
3.3.3	Kuvat, käsityö ja sanallistaminen	15
3.4	Käsityötaide.....	16
3.4.1	Käsityön prosessi.....	17
3.4.2	Ositettu ja kokonainen käsityö	18
4	HAASTATTELUISTA KÄYTÄNNÖN NÄKÖKULMIA	19
4.1	Teemahaastattelu tutkimustapana	19
4.2	Haastattelut.....	19
4.2.1	Mielikuvien kirjasto.....	20
4.2.2	Ympäristö haltuun kuvaamalla.....	22
4.2.3	Kokeilemalla ja tekemällä	24
4.2.4	Kun sanat loppuvat, kuvat jatkavat	25
4.3	Haastattelujen jälkeen	28
5	KUVAT KÄSITYÖN PROSESSISSA	28
5.1	Kuvat aiheen alustuksessa.....	29
5.2	Kuvallisuus oppilaiden ideoinnissa ja suunnittelussa	31
5.3	Kuvat osana tekemistä, tuotetta ja teosta	33
5.4	Kuvat dokumentoinnissa.....	34
5.5	Kuvat vuorovaikutustilanteissa ja reflektoinnissa.....	36
6	OPETUSSISÄLLÖT JA KUVALLISUUS.....	37
6.1	Kuvat opetuksessa.....	39
6.2	Oppimistehtävät	42
7	POHDINTOJA JA ARVIOINTI.....	47

LÄHTEET	49
PAINETUT LÄHTEET	49
SÄHKÖISET LÄHTEET	50
HAASTATTELUT	51
KUVALÄHTEET	52

Liite 1	Teemahaastattelun kysymykset
Liite 2	Kuvallisia sisältöjä käsityön taiteen perusopetukseen

1 JOHDANTO

Käsityökoulussa opitaan taitoja, tietoja ja ilmaisua – tehdään arjen estetiikkaa. Käsityössä ja sen prosessissa on kuvallisuus vahvasti mukana, mutta mitä kuva tuo käsityön opetukseen? Opinnäytetyössä kuvallisuus ja käsityö käyvät vuoropuhelua. Kuva nähdään alisteisena käsityölle, joka omalla erityisalananaan toimii käsityön taiteen perusopetuksen oppilaiden ilmaisun ja tekemisen muotona.

Kuvataiteen ja käsityön tai käsityötaiteen rajanveto on varmasti ikuista. Viime aikoina nykytaide ja kuvataiteilijat ovat käyttäneet töissään yhä enemmän käsityön menetelmiä (kuvat 1 - 4). Kuvien ja käsityön – taiteen ja taidon risteäminen on rikkautta, joka tuo moniulotteisuutta näkemiseen, havaitsemiseen, ilmaisuun, tekemiseen ja maailman ymmärtämiseen. Kuvallisuus ja kuvien aktiivinen käyttäminen käsityön taiteen perusopetuksessa suuntaa ajatuksia tulevaisuuteen, kohti uusia tapoja ajatella, nähdä ja tehdä. Samalla liikutaan lähemmäksi muotoilua. Käsityön taiteen perusopetuksessa kuvien avulla voidaan herkistää visuaaliseen havainnointiin ja havainnointitaitojen harjaantumiseen (Karppinen 2005, 114). Opinnäytetyössä pohditaan kuvien mukana olemista ja roolia kokonaisen käsityön prosessissa ja käsityökoulun arjessa. Opinnäytetyöllä on pedagoginen näkökulma.

Opinnäytetyön aihe, Kuvat käsityökoulun opetuksessa, liittyy tekijän työhön käsityökoulun rehtorina. Se on syntynyt halusta kehittää Näppi-käsityökoulun toimintaa, vahvistaa omaa taidekasvatusosaamista ja ymmärtää kuvan ja käsityön vuoropuhelua. Opinnäytetyö on jatkoa muotoiluopintojen työelämäprojektille, jossa tutkittiin visuaalisuutta osana Näppi-käsityökoulun oppilaiden suunnitteluprosessia. Toimeksiantajana ja yhteistyökumppanina on Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistys.

Kuva 1. Kaija Papu: Virkattu poliisiauto

Kuva 2. Tiina Laasonen: Parsittu

Kuva 3. Anu Tuominen: Oikeita väriympyröitä

Kuva 4. Pauliina Turakka-Purhonen, Ars Fennica-ehdokaas 2014, Paratiisin vartija

Kuvataide ja käsityö kuuluvat visuaalisiin taiteisiin. Niillä on paljon yhteistä, mutta myös omat erityispiirteensä. Räsänen (2010, 48 – 49) kirjoittaa taide- ja taitoaineista: Taide- ja taitoaineita yhdistää tiedonkäsitys, jossa ajattelu ja toiminta muodostavat kokonaisuuden. Produkti ja prosessi nähdään oppimisen kannalta samanarvoisina. Kokonaisvaltainen oppimiskäsitys, jossa tietäminen, luova ajattelu, ongelmanratkaisutaidot, esteettiset valmiudet ja motoriset taidot kytkeytyvät toisiinsa, ei erottele taitoa ja taidetta toisistaan.

1.1 Tavoitteet ja kysymyksiä

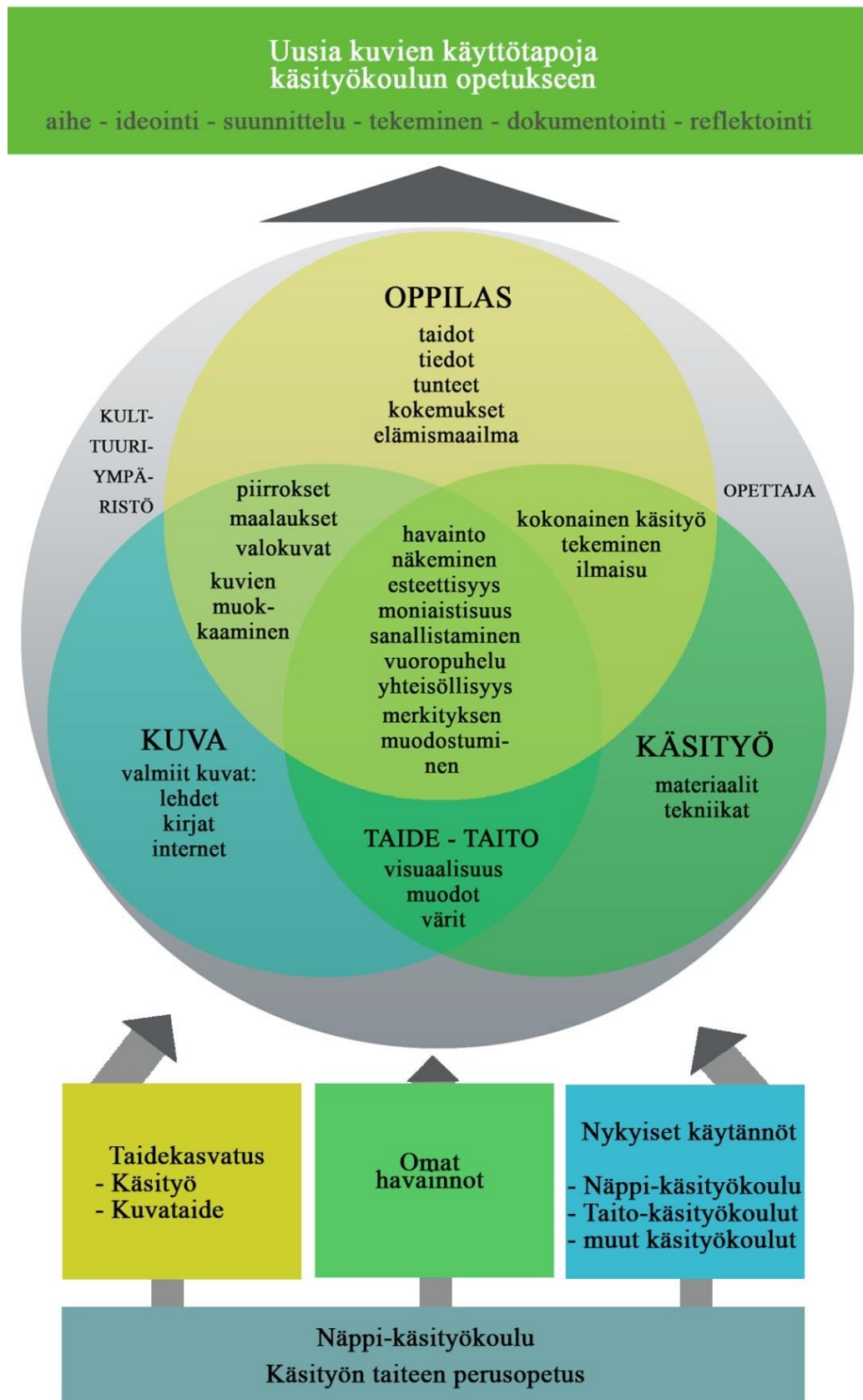
Opinnäytetyön tavoitteena on ymmärtää kuvien rooleja käsityön taiteen perusopetuksessa sekä löytää tapoja niiden käyttämiseen. Opinnäytetyön tutkimuksessa saadut tulokset konkretisoituvat opetussisällöissä ja oppimistehtävässä, jossa esitetään kuvan ja käsityön kohtaamispisteitä eri-ikäisten oppilaiden opetuksessa.

Opinnäytetyössä etsitään vastauksia kysymyksiin: ”Mitä erilaisia rooleja kuvilla on käsityöprosessissa?”, ”Millaisia näkökulmia kuva- ja käsityötaiteen erilaiset taidon- ja tiedonkäsitykset tuovat kuvien käyttämiseen käsityön taiteen perusopetuksessa?” sekä ”Millä eri tavoilla kuvia voidaan käyttää käsityökoulun arjessa?” Vastauksia ja tietoa etsitään kuva- ja käsityötaiteen tutkimuksista ja julkaisuista. Käytännön kokemuksia kuvien käyttämisestä ja kuvallisuudesta käsityön taiteen perusopetuksessa haetaan haastatteleamalla alan opettajia. Tietoja peilataan myös tekijän omiin havaintoihin ja kokemuksiin.

Tutkimusten ja syntyneiden käsitysten pohjalta kehitetään opetussisältöjä ja -käytäntöjä monipuolistamaan Näppi-käsityökoulun opetusta. Visuaalisen ajattelun ymmärtäminen käsityökoulussa luo entistä paremmat edellytykset taiteidenvälisyyteen ja yhteistyöhön kuvataidekoulujen kanssa.

1.2 Viitekehys

Viitekehys kuvaa opinnäytetyön etenemisen (kuvio 1). Lähtökohtaisena toimintaympäristönä on käsityön taiteen perusopetus ja Näppi-käsityökoulu. Taustatietoja kuvien käyttämisestä käsityön opetuksessa haetaan haastatteleamalla opettajia käsityökoulujen käytännöistä sekä teoriapohjaa kuvataiteen, käsityön ja taidekasvatuksen tutkimuksista ja julkaisuista. Opinnäytetyön tekijä hyödyntää tutkimuksessa myös omia havaintoja ja kokemuksia lasten ja nuorten opettamisesta. Aineistojen perusteella pyritään ymmärtämään, miten eri-ikäisten oppilaiden käsityö- ja ilmaisuosaamista voidaan vahvistaa kuvien ja visuaalisuuden avulla. Lopputuloksena ovat kuvaukset kuvien käyttämisestä kokonaisen käsityön prosessin eri vaiheissa perusopintojen 1 - 4 vuoden, 5 - 6 vuoden ja syventävien opintojen oppilaille.

Kuvio 1. Viitekehyksessä esitetään oppinnäytetyö eteneminen ja toimintaympäristö, jossa kuvallisuutta tarkastellaan käsityössä.

2 YHTEISTYÖKUMPPANI JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Opinnäytetyössä tarkastellaan kuvallisuutta käsityön opettamisessa ja oppimisessa osana käsityön taiteen perusopetusta. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistys ja sen hallinnoima Näppi-käsityökoulu. Näppi-käsityökoulussa annetaan laajan oppimäärän mukaista käsityön taiteen perusopetusta, johon kuvat ja kuvallisuus halutaan tuoda mukaan aikaisempaa vahvemmin ja tarkoituksenmukaisemmin.

2.1 Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistys

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistys eli markkinointinimeltään Taito Etelä-Pohjanmaa. Se toimii eteläpohjalaisen käsityökulttuurin ja -taitojen sekä käsityön elinkeinotoiminnan edistämiseksi. Yhdistys on perustettu vuonna 1907. Sen toimialueena on Etelä-Pohjanmaa, Vaasan kaupunki ja Kyrönmaan seutukunta.

Taito Etelä-Pohjanmaan päätoimipiste on Seinäjoella, jossa sijaitsee taitokeskus, hallinto sekä yhdistyksen liiketoiminnasta vastaava Rustooppuori Oy. Lisäksi yhdistyksellä on taitokeskus viidellä muulla paikkakunnalla. Taito Etelä-Pohjanmaan toimintaan kuuluvat pääasiassa käsityön harrastajille suunnatut kurssit, käsityön tuotteistaminen tekemispaketeiksi sekä lapsille ja nuorille käsityönopetusta järjestävä Näppi-käsityökoulu. (Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry:n toimintakertomus 2013.)

2.2 Käsityön taiteen perusopetus

Taiteen perusopetus on tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää eri taiteenalojen opetusta, joka on suunnattu erityisesti lapsille ja nuorille. Se antaa oppilaalle valmiuksia itsensä ilmaisemiseen sekä edellytykset hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. Opetus ei ole osa perusopetusta vaan osallistuminen on vapaaehtoista. Järjestävinä tahoina voivat olla kunnat, kuntayhtymät tai yksityiset oppilaitokset. Taiteen perusopetuksesta on säädetty laissa (633/1998) ja asetuksessa (813/1998). (Tiedote 2008, 1.)

Käsityön taiteen perusopetus kuuluu yhdessä kuvataiteen ja arkkitehtuurin kanssa visuaalisiin taiteisiin. Niillä on sekä yhteiset että taiteenalakohtaiset valtakunnalliset tavoitteet. Opetusta voidaan antaa joko yleisen (laajuus 500 tuntia) tai laajan (laajuus 1300 tuntia) oppimäärän mukaan. Laaja oppimäärä muodostuu perus- ja syventävistä opinnoista. Opetuksen sisällöt määrittellään käsityökoulun opetussuunnitelmassa, joka on laadittu valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Opinnot ovat pitkäkestoisia ja tavoitteellisia. Työskentely on työpajamaista. Opintojen on tarkoitus ohjata oppilasta myös analysoimaan, tulkitsemaan ja arvioimaan visuaalista kulttuuria. (Käsityö n.d.)

Karppinen (2005, 85) käyttää teoksessaan käsitettä käsityötaiteen perusopetus, joka hänen mielestään kuvaa parhaiten käsityötä, jossa ilmenevät käsityön taito ja taitavuus sekä taiteellisen prosessin vuorovaikutuksellisuus ja esille tuominen. Karppisen tutkimus on yhtenä päälähteenä, joten opinnäytetyössä käytetään sekä termiä käsityötaide että käsityön taiteen perusopetus.

2.3 Näppi-käsityökoulu

Näppi-käsityökoulun opetussuunnitelman mukaan käsityökoulutoiminta on aloitettu Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry:ssä vuonna 1989. Opetusministeriön myöntämä järjestämislupa sillä on ollut vuoden 2008 alusta. Näppi-käsityökoulussa toteutetaan käsityön taiteen perusopetusta laajan oppimäärän mukaisesti.

Näppi-käsityökoulun opetuksen taustalla vaikuttavat arvot ovat luovuus, yksilöllisyyden arvostaminen ja käsityö. Tavoitteena on, että oppilas oppii käsityöllisten materiaalien ja tekniikoiden hallintaa, luovaa ongelmanratkaisua, ilmaisullisia valmiuksia sekä arvioimaan ja arvostamaan laatua visuaalisessa ympäristössä. Opetus ohjaa oppilasta tiedostamaan omalle elämälleen merkityksellisiä sisältöjä sekä ilmaisemaan niitä käsityöllisesti ja kuvallisesti. Yhteisöllisinä tavoitteina on kehittää oppilaan vuorovaikutustaitoja ja yhteistyökykyä sekä ohjata ymmärtämään ja arvostamaan erilaisuutta. (Näppi-käsityökoulun opetussuunnitelma 2009.)

Käsityön opetus perustuu kulttuuriperintöön, luonnontuntemukseen ja taiteidenvälisyyteen. Ne antavat pohjaa oppilaiden ilmaisulle. Opetuksen lähtökohtia ovat oppilaan omat kokemukset, käsillä tekeminen, tuotteiden valmistaminen ja ilmaisu. (Käsityö n.d.)

Opiskelun voi Näppi-käsityökoulussa aloittaa 7-vuotiaasta lähtien. Vuositaitain mukana on yhteensä noin 370 7 – 19-vuotiasta oppilasta. Käsityön taiteen perusopetuksen laajassa oppimäärässä opinnot jakaantuvat perusopintoihin ja syventäviin opintoihin. Perusopinnot kestävät kuusi vuotta: A – D vuodet, joissa painottuu taitojen oppiminen sekä kaksi paja vuotta, joissa oma suunnittelu ja ilmaisu saavat vahvemman roolin. Syventävien opintojen oppimiskokonaisuudet ovat laajempia ja teemat tekniikoiltaan sekä materiaaleiltaan väljempää. Oppilaiden oma persoonallisuus ja suuntautuminen alkaa tällöin löytää vahvemmin muotoaan. Kun mukaan tulee aivan uusi tekniikka tai toteutustapa, kokonaisuuden sisältö voi olla tarkemmin rajattu. Syventävien opintojen oppilaat ovat iältään 13 – 19-vuotiaita.

Näppi-käsityökoulun ryhmiä on Seinäjoella, Alavudella, Ähtärisä, Kauhajoella, Vaasassa ja Isossakyrössä. Osa perusopintojen neljän ensimmäisen vuoden ryhmistä pidetään kouluilla. Viidentenä vuotena oppilaat siirtyvät taitokeskuksiin pajaopintoihin. Opettajina ovat taitokeskusten ohjaajat sekä tuntiopettajat.

Näppi-käsityökoulun opetus jakaantuu kolmeen opintokokonaisuuteen: tekstiilin ja vaateuksen suunnittelu ja valmistus (opetuksesta 1/2), esinesuunnittelu ja esineiden valmistus (1/4) sekä ympäristön suunnittelu ja rakentaminen (1/4) (kuvio 2). Vuosittaiset teemat, aiheet ja opetussisällöt päätetään ja suunnitellaan yhteisesti opettajien muodostamassa tiimissä. Lukuvuoteen sisältyy neljästä viiteen isompaa suunnittelu- ja valmistustehtävää. Toimintaa ja opetusta pyritään kehittämään vuosittain erilaisilla hankkeilla.

	Perusopinnot	Syventävät opinnot
A - D, 7 - 11-vuotiaat	pajaopinnot, 12 -13-v	yli 13 -vuotiaat
tekstiilin ja vaateuksen suunnittelu ja valmistus		
esinesuunnittelu ja esineiden valmistus		
ympäristön suunnittelu ja rakentaminen		

Kuvio 2. Näppi-käsityökoulun opintojen rakenne

3 TAITO JA TAIDE

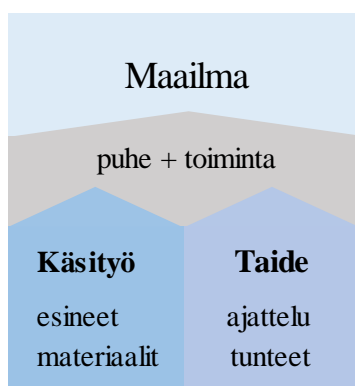
Käsityö- ja kuvataide kuuluvat visuaalisiin taiteisiin. Käsityön ja kuvien maailmassa on paljon yhteistä, kuten oppimiskäsitys, jossa ei eroteta taitoa, taidetta ja tietämistä. Niillä on myös omat erityispiirteensä, jotka yhdessä voivat täydentää lasten ja nuorten kokemusmaailmaa ja moniäänistä oppimista. Käsityön ja kuvataiteen oppimisprosessiin kuuluvat olennaisena kyky tehdä havaintoja, luoda mielikuvia, käsitteellistää sekä ilmentää ajatuksia omassa työskentelyssä. Tässä kappaleessa tarkastellaan taitoa ja taidetta kasvatuksen, tietämisen, kuvallisuuden ja käsityön näkökulmista.

3.1 Käsityö- ja taidekasvatus

Taide- ja taitoaineiden arvo on kokonaisessa ja toiminnallisessa tekemisessä, jotka edistävät käsitteellistämistä sekä sisältävät tietoa kulttuurista ja sen eri ilmiöistä. Kehollisuus ja käsillä tekeminen tukevat itsetunnon ja persoonallisuuden kasvua lisäten samalla turvallisuuden tuntua. Konkreettisten ongelmatilanteiden ratkaiseminen synnyttää käytännön ymmärryksiä ja luo pohjaa arjessa tarvittaville elämisentaidoille. Kognitiivisen taideoppimiskäsityksen mukaan keskiössä ovat yksilön havainnot, tunteet, aistimukset ja kokemusmaailma. Taide- ja taitoaineet välittävät kulttuurisia ja yhteiskunnallisia arvoja sekä tietoa traditiosta. (Räsänen 2010, 50 - 51.)

Käsityö kohtaa maailman esineinä ja materiaaleina, taide ajattelun ja tunteiden kautta (kuvio 3). Taide tuo käsityöhön toisenlaista ajattelua ja toimintaa, jotka saattavat ihmiset aktiivisiksi, ei vain valmistakseen tuotteita, vaan myös etsimään uusia tapoja ajatella ja toimia. Käsityön tulee olla siis yhteydessä maailmaan esineiden, puheen ja toiminnan kautta, yhdessä toisten ihmisten kanssa. (Karppinen 2005, 120.) Myös käsityössä tarvitaan ajattelua esimerkiksi ongelmanratkaisutilanteissa.

Räsänen (2008) mukaan visuaalinen kulttuuri käsittää kaikki ihmisen luomat, pääasiassa näköaistille suunnatut materiaaliset artefaktit. Niillä voi olla toiminnallinen, kommunikatiivinen tai esteettinen tarkoitus. Voidaan puhua myös materiaalisesta kulttuurista, jossa on kyse erityisesti ihmisen arjesta ja taiteiden välisestä rajojen ylittämisestä. (Räsänen 2008, 213- 2014.)

Kuvio 3. Käsityö ja taide kohtaavat maailman

Käsityökasvatuksella tarkoitetaan toimintaa, jossa kasvatus- ja opetustarkoituksessa tuotetaan esineitä erilaisia materiaaleja, työvälineitä ja toteuttamistekniikoita käyttäen (Suojanen 1993, 14). Taiteen perusopetuksessa käsityöhön kuuluu luova ideointi, etsiminen, asioiden näkeminen ja yhdisteleminen uudella tavalla. Saven mukaan käsityö liukuu helposti taiteeksi määriteltyyn maailmaan, jossa käsite- ja mielikuvatietäminen on keskeistä. Taidetta ei ole tarkoitettu arvioitavaksi käytännöllisin tai funktionaalisin perustein, kuten käsityö- ja muotoilutuotteet. (Sava 1999, 14.) Voidakseen ilmaista itseään jollakin taiteenalalla, täytyy hallita ja ymmärtää sen kieltä, peruskäsitteitä ja taitoja. Kun käsityö viedään taidekasvatuksen piiriin, käsityölliset tekniikat, materiaalit ja työtavat ovat välineitä luovaan ilmaisuun. Tuotteella voi olla sekä taiteellinen että käyttötarkoitus tai vain toinen. (Karppinen 2005, 52.)

Taidekasvatuksen tehtävä on tukea yksilön henkistä kasvua sekä ymmärrystä itsestä ja maailmasta. UNESCO:n raportissa (1996) painotetaan elinikäistä oppimista ja kokonaisvaltaista kasvamista eli ihmisten tulisi oppia tietämään, tekemään, olemaan ja elämään yhdessä (kuva 5). (Karppinen 2005, 3, 35.) Tavoitteena on antaa eväitä ja voimavaroja elämään. Varton mukaan taidekasvatus pyrkii avaamaan kasvavassa lapsessa ja nuoressa itsessään olevia ilmaisemisen, tunnistamisen, kokemisen ja ajattelemisen mahdollisuuksia.

Kyse ei ole esteettisestä kasvatuksesta vaan pyrkimyksestä esteettisen purkamiseen, jotta kasvattaja ja kasvatettava voivat tavata toisensa tekemisessä, toimimisessa eli etsimisen ääressä. Taidekasvattajan työ on lapsen ja nuoren ohjaamista taidon paikkaan ja valppauteen. (2001, 7, 9.) Taidekasvatus tapahtuu aina vuorovaikutuksessa, opettajan ja oppilaan kohtaamisessa, johon vaikuttaa taidekasvattajan kokemus sekä oma ammatillinen ja pedagoginen kasvu. Kasvattajan tiedot ja taidot sulautuvat vähitellen osaksi omaa taidekasvatustähtämystä. (Juurinen 2008, 90, 92.)

Kuva 5. Kokonaisvaltainen kasvaminen on tietämistä, tekemistä, yhdessä olemista ja elämistä.

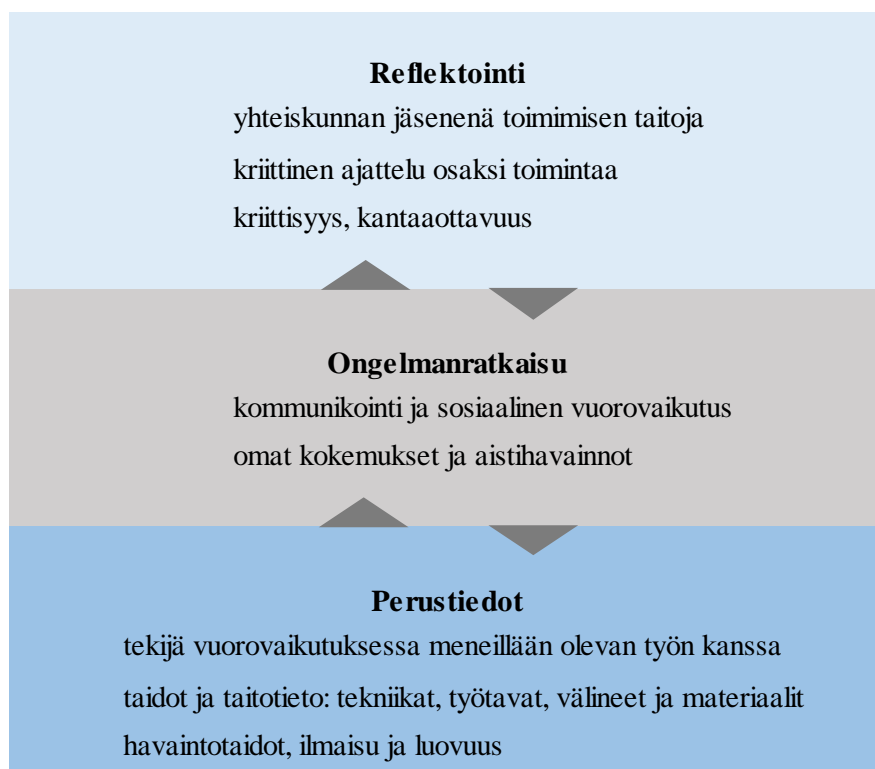
3.2 Taidollinen ja taiteellinen tietäminen

Karppisen mukaan käsityössä on oma tekemisen, taitamisen ja tietämisen tapa ja taiteessa omansa. Käsityötaiteellisessa tietämisessä on kolme keskenään risteilevää tasoa (kuvio 4). Ongelmanratkaisu edellyttää perustietojen hallintaa ja sosiaalista vuorovaikutusta, jotka puolestaan kartuttavat perustietoja. Taiteellinen tietäminen edellyttää myös kriittistä ajattelua. Tavoitteena on kasvattaa aktiivisia yksilöitä, jotka osaavat ilmaista ajatuksiaan sekä sanallisesti että taiteen ja käsityön avulla. Käsityö taiteellisenä toimintana on kasvu tekemiseen, havainnointiin, mielikuvien luomiseen, ilmaisuun, kokemuksiin ja tietämiseen.

Taitotietoa eli menettelytapoja koskevaa tietoa tarvitaan käsityöllisessä ongelmanratkaisussa, sekä suunnittelu- ja valmistusprosessin hahmottamisessa. Taitoon kuulu tietoinen ajattelu, harkinta, kielellinen kommunikointi ja niiden mahdollistama uusien asioiden oppiminen, etukäteen harkitseminen sekä valmius muodostaa yleiskäsitys tehtävästä työstä. (Karppinen 2005, 22, 27–28, 39, 84.)

Toimintatieto voi olla myös hiljaista tietoa, eli kehomme tietää enemmän kuin osaamme kertoa. Hiljainen tieto näkyy sulavassa toiminnassa. Käsityöhön ja taiteeseen kuuluu yhteisen tiedon rakentaminen, jota voidaan kuvata kollektiiviseksi tai kulttuuriseksi hiljaiseksi tiedoksi. Se karttuu vuorovaikutuksellisessa toiminnassa. Koivusen (1998) mukaan hiljainen tieto avaa tietoisuutta omasta kehosta, elämisestä ja olemassa olemisesta. Käsityössä se tarkoittaa esine- ja rakennetun ympäristön sekä oman ja muiden kulttuurien tuntemista, ja niistä puhumista. (Karppinen 2005, 30, 76.) Kun taito harjaantuu, kasvaa kehon ymmärrys (Kojonkoski-Rännäli 2002, 464).

Reflektiivisyys on Karppisen mukaan ihmisen tiedollista sekä tunteita koskettavaa sisäistä toimintaa. Reflektiiviseen prosessiin kuuluu kokemusten palauttaminen mieleen ja sen kertominen alkuperäisessä ja muuntelemattomassa muodossa, sellaisena kuin se oli ja tapahtui. Aihetta tarkastellaan kriittisesti, asioita arvioidaan ja niihin otetaan kantaa. Reflektiivisyyteen liittyy myös esteettisen ja sisäisen kauneuden taito, joka on taitoa nähdä oma tekeminen laajemmassa kontekstissa. Samalla ihmisen taidot asettuvat oikeisiin mittoihin ja suhteisiin. Reflektointi täydentää ja laajentaa havainnointia, tulkintaa ja kokemuksia. Sen avulla sisäistetään omaa tekemistä. (Karppinen 2005,124 – 125,150 - 161.) Yhteinen keskustelu ja jakaminen ovat tärkeitä reflektoinnissa.

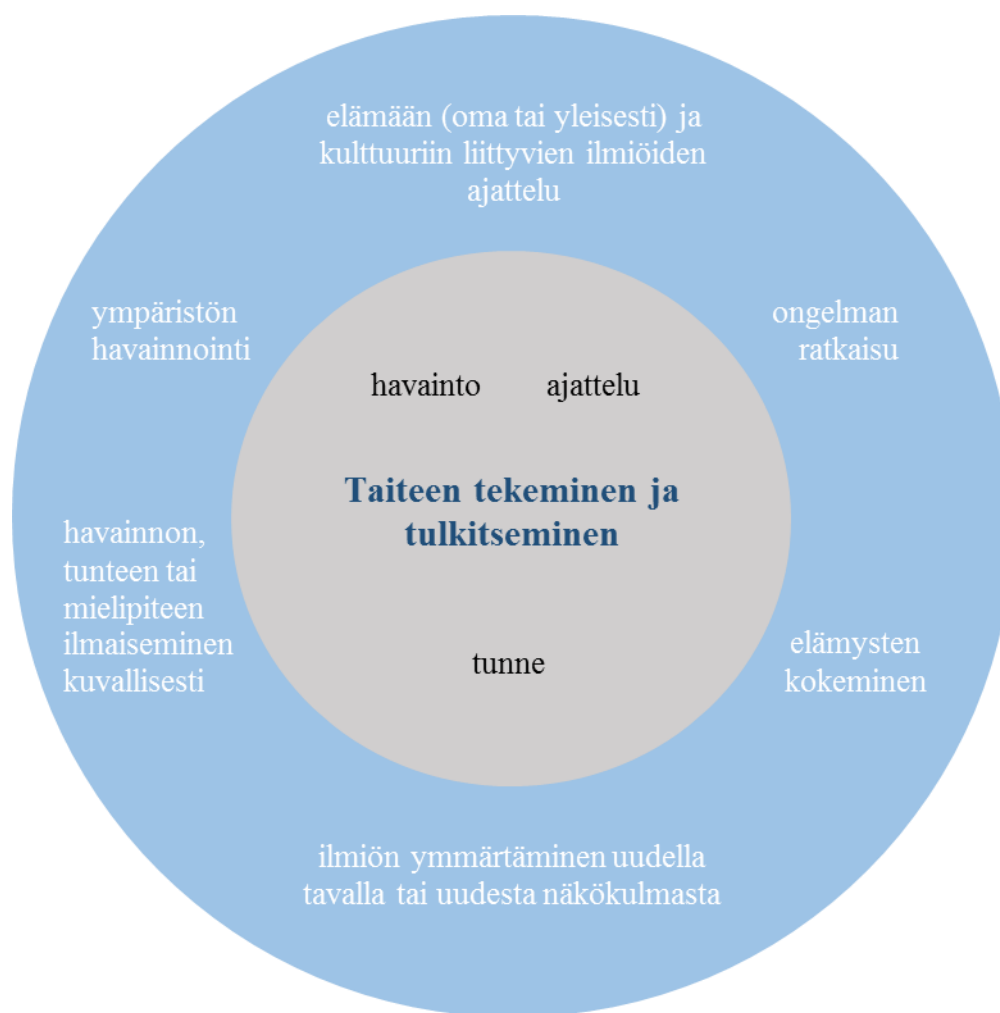

Kuvio 4. Käsityötaiteellisen tietämisen kolme tasoa

Taide on erityinen tietämisen tapa. Taideoppiminen ei ole Räsänen (2008) mukaan yksittäisiä tietoja ja taitoja vaan tietämisen rakenteiden laajentamista sekä uuden tiedon integroimista oppijan elämismailmaan. Taideopetuksessa rinnakkain kulkevat aistihavainnot ja tunteet muunnetaan tekemisen avulla henkilökohtaiseksi tiedoksi. Näkö ja kosketus ovat kuvataiteen tiedon kannalta keskeisiä. Kuvataiteessa käsittäminen merkitsee ymmärrystä, joka syntyy silmän ja käden yhteistyön tuloksena. Syntynyt tieto suhteutetaan ympäröivään kulttuuriin. Taideoppiminen on jatkuva, spiraalimainen prosessi, jossa aikaisemmat ennakkokäsitykset tunnistetaan ja niihin peilataan uusia kokemuksia.

Kokemuksellinen taideoppiminen perustuu pohdiskelemaan havainnointiin eli reflektointiin, käsitteellistämiseen ja tuottamiseen. Taiteellinen tietäminen yhdistää kokonaisvaltaisesti havainnot, tunteita, käsitteitä ja toimintaa. Kun ihminen käsittelee tietoa, taito sisältyy tietoon. Ollakseen käyttökelpoista, tietoa pitää voida soveltaa. Soveltaminen eli taito tarvitsee onnistuakseen tietoa.

Kuvien tulkinnassa ovat mukana kokemukset, havainnot, käsitykset ja toiminta (kuvio 5). Kuvia sanallistetaan ja visualisoidaan. Taiteen tekeminen ja sen tulkitseminen laajentavat ymmärrystämme maailmasta ja auttavat näkemään uudella tavalla. Taideoppimisessa opitaan sietämään hämmennystä ja erilaisia näkemyksiä. Tehtäviin ei ole olemassa yhtä oikeaa vastausta. Taiteesta voidaan puhua vasta, kun oppilaan työhön liittyy havaitsemista, tunnetta ja ajattelua.

Kuvio 5. Ympyrän ulkokehällä olevista asioista vähintään yhden tulee toteutua taideoppimisessa.

Oppiminen on tehokkainta, kun kuvilla on yhteys oppilaiden elämämaailmaan, jolloin heillä on jo olemassa jokin näkemys asiasta. Elämämaailmalla tarkoitetaan käsitystä todellisuudesta, joka on syntynyt omien kokemusten sekä muilta saadun tiedon perusteella. Se on tapa olla ja elää arkea, ympäröivässä maailmassa arvoineen, tapoineen ja uskomuksineen.

Visuaalista kulttuuria painottavassa taideopetuksen lähestymistavassa tavoitteena on monikulttuurisen kuvamaailman monilukutaito. Se on kaiken silmin havaittavan tutkimista ja analysointia. Siinä yhdistyvät kuvallisen ilmaisun ja kommunikoinnin eri muodot. Oppilaita kannustetaan ilmaisemaan omia näkemyksiä ja autetaan ymmärtämään itseä ja maailmaa. Monilukemisessa tulee huomioida tiedonalan erityispiirteet. (Räsänen 2008, 70 – 83, 99 - 109, 202 - 216.)

3.3 Kuvallisuus

Näköaisti välittää tietoa ympäröivästä maailmasta ja kuvien tarjoamista viesteistä. Katsoessa teemme havaintoja ja muodostamme mielikuvia. Samaan aikaan tukintaan vaikuttavat aikaisemmat kokemukset ja muiden aistien välittämät tiedot. Havainnot tarjoavat lähtökohtia ideoille ja uusille ajatuksille. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan kuvien havaitsemista, mielikuvien muodostumista, esteettisyyden käsitettä, erilaisia kuvienlukutapoja sekä kuvien, sanelmistamisen ja käsityön liittymistä toisiinsa.

3.3.1 Havainnointi, mielikuvat ja esteettisyys

Havainnointi on mielen aktiivinen persoonallinen teko, jota ei voi irrottaa kuvittelusta tai menneen muistamisesta. Näkeminen ei ole siis olemassa olevan suoraa kopiointia. Mielikuvitus ja ajattelu täydentävät toisiaan. Mielen kuvien tekeminen näkyviksi vaatii monia taidollisia ja tiedollisia valmiuksia. Havainnot ovat aistimusten ja aikaisempien havaintojen ja kokemusten synnyttämiä mielikuvia. Havaintojen tarkkuus ja välittömyys ovat edellytys mielikuvituksen kehittymiselle. Visuaalinen havaitseminen on visuaalista ajattelua, joka aktiivisena toimintana on passiivisen silmäilemisen vastakohta. Kyky nähdä luo mahdollisuuksia syventää ja laajentaa tietoa maailmasta. (Sava 2007, 56–57, 61, 97–99.)

Maailman aistiminen muodostaa mieleen kuvia. Kallio (2005) kuvaa tekstissään Hollon (1932) näkemyksiä lapsen mielikuvituksesta, joka hänen mukaansa on älyllinen toiminto, jossa on oleellista tarkkaavaisuus ja havaitseminen. Mielikuvat muodostavat kokonaishavaintoja ja niiden uusia yhdistelmiä. Havaitsemistavat ovat yksilöllisiä. Myös asenne vaikuttaa havaintoon eli onko tavoitteena löytää esteettisiä, tiedollisia vai käytännöllisiä merkityksiä. Havainnoinnista voi tulla myös kapeaa, passiivista asioiden yhdistämistä. (Kallio 2005, 68 – 89, 150.)

Havaitseminen on kognitiivista toimintaa. Näköhavainto on kuvallista ajattelua ja taiteen tekeminen tavallaan ongelmanratkaisua, siis mielen aktiivista toimintaa ja tiedon rakentamista. Tehdessään havaintoja lapsi käsitteellistää asian ja uudelleen kääntäessään ne esittäviksi käsitteiksi eli tehdessään kuvan. Kolmiulotteinen asia täytyy käsitellä ajatuksissa niin, että sen pystyy kuvaamaan kaksiulotteisena. Taide on kykyä ilmaista jonkin asian luonne ja merkitys, niiden ominaisuuksien perusteella, jotka aistit välittävät. Lapset tekevät havaintoja eri tavoin. Havainnointi on tarkempaa taiteellisesti lahjakkailla lapsilla. Räsänen mainitsee, että Arnheimin mukaan kuvallinen ajattelu liittyy sekä taiteen tarkasteluun että tekemiseen itsenäisenä kognition muotona, jolloin sanallistaminen ei ole välttämätöntä. Toisaalla todetaan, että kyky sanallistaa näkemänsä lisää havainnon herkkyyttä. (Räsänen 2008, 46, 203.)

Kaikille aisteille eli havaintojärjestelmille on tunnusomaista aktiivinen etsimis-, tarkastelu- ja tutkimistoiminta. Havaintoja tehdessä tarkkaavaisuus kohdistetaan siihen, mikä on yksilön kannalta sillä hetkellä tärkeää. Eri havaintojärjestelmät antavat informaatiota samanaikaisesti tavoitellen mahdollisimman täydellisen, luotettavan ja yksiselitteisen käsityksen muotoutumista ympäristöstämme. Kuvien näkeminen edellyttää kaksoistodellisuutta eli sekä kuvapinnan välitöntä, suoraa havaitsemista (miltä kuva näyttää?) että epäsuoraa tietoisuutta siitä, mitä kuva esittää. Ympäristöhavaintoon ei liity näkemisen kaksoistodellisuutta. Kuva on näkemisen erityistapaus ja kuvallinen näkeminen opetettava taito. (Salminen 2005, 115, 118, 121.)

Lapsia tulee kannustaa tekemään omia, aikuisten arvomaailmasta vapaita tulintoja. Moniaistisuus ja omat kokemukset ovat tärkeitä havaintojen kokonaisvaltaisessa tekemisessä. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 12.) Havainnointia pidetään käsityötaiteen tekemis- ja oppimisprosessin perustana sekä keskeisenä harjoittelun alueena. Tavoitteena on auttaa oppilaita katsomaan, näkemään ja aistimaan ympärillä olevia asioita. Taitava havainnointi on taitoa tehdä valintoja havainnoista, kykyä käsitteellistää niitä sekä tarkastella omaa työskentelyä ja työtä reflektiivisesti. (Karppinen 2005, 154.)

Lapset eivät suoraan ilmaise muodoilla ja väreillä tunteitaan, vaan he löytävät tehdessään uusia ja monimutkaisempia tapoja ilmaista mielikuvituksen ja todellisuuden vuoropuhelua. Kun lapsi muokkaa materiaaleja, hän tekee matkoja omien sisäisten merkitysten maailmasta näkyvään maailmaan. Vähitellen lapset tulevat tietoisiksi oman tietämisensä kehittymisestä ja omasta mahdollisuudestaan vaikuttaa siihen. (Karppinen 2001, 108.) Seitamaa-Hakkarainen (2000) puhuu käsityöhön liittyvästä tavoitekuvasta eli toiminnan kohteena olevasta ideasta. Se voi tarkoittaa mielikuvaa tekemisen kohteesta, prosessista tai toimenpiteistä, joiden kautta edetään halutun tuloksen aikaansaamiseksi. Kohdetta kuvaavat mielikuvat ovat orientoivia ja toiminnalliset mielikuvat operatiivisia. Käsityölliset mielikuvat edellyttävät käsityötietoa. (Karppinen 2005, 73.)

Käsityötaide voi olla teoksia, mutta usein käsityökoulun työt lähtevät arjesta ja tulevat osaksi arkea. Naukkarinen (2011) kirjoittaa arjen esteetiikasta. Esteettistä tietoa voi saada maailmasta vain omien aistien kautta. Esteetiikka syntyy ja on olemassa yhteisöllisessä kanssakäymisessä, jossa puhutaan kauneudesta ja keskustelu on emotionaalisesti latautunutta. Esteettiset arviot eivät ole koskaan yksiselitteisiä. Arvokkaan ja kiehtovan ei tarvitse olla miellyttävä tai kaunis, eli ei tutkita vain kauniita objekteja vaan kauneuden havaitsemiskykyä. Arjen esteetiikkaan liittyy rajattomuus ja voimme itse valita tarkastelun kohteen ja tavan. Arki on moniaistista, sitä ei ole tarkoitettu ainoastaan katseltavaksi tai kuunneltavaksi vaan kohteeseen liittyy aina muutakin, kuten eettisyys ja ekonomia. Arkiset asiat kehittyvät ja muuttuvat koko ajan, myös omien tekojemme kautta. Esteetiikka on yksi näkökulma, josta asioita tarkastellaan. (Naukkarinen 2011, 35 – 39, 54, 63, 73.)

Esteettisyys on avoimuutta ja herkkyyttä todellisuuden, maailman ja ihmisen erityisyyden ymmärtämiselle ja tunnistamiselle (Kallio 2005, 87). Lapsi kokee hyvän esteettisenä ja pahan rumana eli eettinen ja esteettinen liittyvät erottamattomasti toisiinsa. Niiden eriytyminen tapahtuu vasta pitkän kehityksen tuloksena. (Salminen 2005, 71.)

Esteetiikka on Varton mukaan aistisuutta, joka on keskeinen tapa olla maailmassa. Lisäksi se kuvaa kunakin aikana ja kussakin kulttuurissa käsitystä tiedosta ja sen alkuperästä, tiedon varmuudesta ja ilmaisemisesta esittämällä, kuinka taito ja taitaminen asettuvat ihmisen elämään. Esteetiikan suhde taitoon on hankala, sillä siinä mitataan ihmisen kykyä luoda kauneutta, oikeaa mittaa ja harmoniaa. Taidekasvattajan tulee ymmärtää taito mahdollisimman laajasti. Se ei voi tarkoittaa mekaanista toistamista vailla tajua tekemisestä. Harmonia ja kauneus tulevat todellisiksi vasta, kun ihminen oman tekemisen kautta oivaltaa niiden tekemisen taidon. Kauneus on esteetiikan erityiskäsite. Se tarkoittaa yleiskäsitteen etsimistä, jonka pitäisi paljastaa kokoavasti aistisen vaikutus. Me etsimme - suhteessamme maailmaan - kohtaa, jossa tunnistaa maailman kauneus ja eheys. Esteettinen on osa kauneuden taitoa ja sillä on merkitystä, koska se on eettisen kaltaista. (2001, 8, 13, 27.)

3.3.2 Kuvanlukutavat

Räsänen (2008) mukaan kuvanlukutaidon oppiminen on jokaisen oikeus. Sitä tarvitaan kulttuuriseen ymmärtämiseen ja se tarjoaa tien maailman muuttamiseen. Kuvat heijastavat omaa aikaansa, kulttuuria sekä tekijän että katsojan arvomaailmaa. Ihminen tulkitsee ja rakentaa ympäröivää todellisuutta koko ajan. Kuvia katsotaan oman tilanteen ja aseman näkökulmasta. Niiden välittämille viesteille pyritään antamaan merkitys. Kuvanlukemiseen kuuluu kriittinen tarkasteleminen ja kyseenalaistaminen. Ymmärtäminen perustuu aistimuksiin ja lukeminen tapahtuu samanaikaisesti eri tasoilla. Hyvä kuva herättää monia tulkintoja. Kuvallisilla harjoituksilla pyritään pysähtymään kuvan äärelle ja näkemään. Kuviossa kuusi on esitettyinä erilaisia kuvanlukutapoja. (Räsänen 2008, 69, 172, 188 – 197.)

Reflektiivinen	Mikä on nykyisyyden vaikutus menneen tulkintaan? ● katsojan kontekstin vaikutus
Narratiivinen	Minkälaisen tarinan kuva kertoo? ● empaattinen tarkastelu ● kulttuuristen erojen tutkiminen
Vastaanlukeminen	Millainen tulkinta kuvasta oletetaan tai halutaan syntyvän? ● kuvan tarjoaman viestin kriittinen tarkastelu
Ikoninen	Mitä aatehistoriallisia ja kulttuurisia merkityksiä kuva sisältää?
Viittauksellinen	Mitä tekijän näkemyksiä kuva välittää? ● taustalla vaikuttavia tekijöitä
Arvottava	Mitä katsojalle suunnattuja viestejä ja ylipuhumisen keinoja kuva sisältää?

Kuvio 6. Erilaiset kuvienlukutavat Räsänen mukaan

Kuvaa voidaan tulkita väljemmin kuin kirjoitusta ja samalla ohjailta katsojan tai lukijan huomiota. Kuva auttaa sekä laajentaa tekstin ymmärtämistä ja muistamista. Tiedon välittämisen lisäksi kuvalla on aina esteettinen merkitys. Monesti kuvien tulkintaan tarvitaan tietoa ja symbolien tuntemista. Aihealueeseen liittyvää havainnointia voidaan kehittää oppimisen ja kokemusten kautta. (Hatva 1998, 47 – 54.) Kuvien tuottamisen helpottuminen on vahvistanut niiden asemaa kommunikoinnin kentällä. Kuvallisuus on kytkeytynyt muihin viestintämuotoihin, jotka limittyvät toisiinsa muodostaen omanlaisiaan viestintätapahtumia. (Naukkari 2011, 216 – 219.)

3.3.3 Kuvat, käsityö ja sanallistaminen

Sana kuvakieli kertoo kuvien ja sanallisen ilmaisemisen yhteydestä: tarinoista tehdään kuvia ja kuvista kerrotaan tarinoita. Niiden avulla voidaan tarkastella ja tulkita kokemuksia. Kuvallisella kielellä konkretisoidaan asioita. Kuvien tulkinta on sidoksissa kulttuuriin ja niiden merkityksiä opitaan vuorovaikutustilanteissa. Lapset mallintavat ympäristöään kuvallisissa tutkimuksissaan. Se auttaa lasta hahmottamaan ja tulkitsemaan itseään ja ympäristöään. (Kärkkäinen 2005, 47 - 48.) Lasten tekemillä kuvilla on oma viestinsä. Ne ovat väline lapsen persoonallisuuden ymmärtämiseen. Kuvallinen kehitys on lapsen mielen sisäistä toimintaa. Kuviiin vaikuttaa myös ympäristön visuaalisuus: media, sisarukset ja luokkakaverit. Lapsi kuvaa itselle tärkeitä asioita. (Räsänen 2008 42 – 45.)

Taiteen kautta voidaan vahvistaa lasten omaa minäkuva ja osallisuutta ympäristöstään. Oman ympäristösuhteen luominen ja vahvistaminen auttaa selviytymään sosiaalisessa elämässä. Lapset ja nuoret rakentavat kulttuurisidettä, jonka pitäisi tukea häntä kelpaamaan ja pysymään omana itsenä. Keskustelut ja yhdessä tekeminen kasvattavat ymmärrystä ja auttavat luottamaan ympäristöön. (Kärkkäinen 2005, 54.)

Kuvallisuus ja käsillä tekeminen rinnakkain vahvistavat itsensä näkyväksi tekemistä, ympäristön tulkittamista ja oman paikan hahmottamista. Käsityö on Karppisen (2005) mukaan vuorovaikutusta ja viestintää, jonka kautta voi oppia itsestä, toisista ja kulttuurista. Puhuminen on tärkeää käsityössä. Yhteinen vuorovaikutteinen keskustelu ja pohdiskelu pitäisi saada mukaan koko käsityöprosessiin. Ajatusten vapaa esittäminen ja vuorovaikutus tukevat sekä sosiaalista, emotionaalista että käsityöllistä oppimista kokonaisvaltaisesti. Opettajien tehtävä ja haaste on luoda tilanteita ja olosuhteet, jotka mahdollistavat positiivisen ja hyväksyvän yhteisöllisyyden syntymisen. Ryhmällä on suuri merkitys siihen, miten avoimesti lapsi tai nuori uskaltaa itseään ilmaista. (Karppinen 2005, 101, 106 – 107.)

Kuvien katsominen ja tulkinta auttavat havainnoimaan myös käsityöllisiä asioita. Yhteiseen keskusteluun voidaan valita tilanteeseen sopiva käsityöllinen tai taiteellinen tarkastelukulma esim. tekniikka, materiaali, ekologisuus tai tehtävän aihe, oppilaan oma idea ja sen näkyminen tuotteessa tai teoksessa. Tavoitteena on oppia näkemään, tekemään havaintoja ja tulkitsemaan näkemäänsä sekä kertomaan omista ajatuksista.

3.4 Käsityötaide

Karppisen (2005) mukaan käsityötaiteen suhde maailmaan on toimintaa ja tekemistä, joka voi näyttäytyä myös tuotteiden ja esineiden välityksellä. Toiminnan suhteiden ilmeneminen tarvitsee toisia ihmisiä. Ihmisten moninaisuus tekee toiminnasta elävän. Käsityötaiteellisen toiminnan tavoitteena on löytää yksilöllisiä tapoja tietää, taitaa, tuntea ja kokea ympärillä oleva maailma sekä nähdä oma suhteensa siihen. Tavoitteisiin pääsemiseen tarvitaan taitavaa havainnointia, kriittistä reflektointia ja itseilmaisun kehittämistä. Toimintaan vaikuttavat tekijä itse, toiset, ympäristö, luonto, kulttuuri, käsityöperinne ja yhteiskunnan ilmiöt. Kokemuksellisuus, jossa omia ajatuksia peilataan omaan työhön, on keskeistä käsityötaiteessa. Se on omakohtainen prosessi, joka vaatii elämyksellistä otetta, ennakkoluulottomuutta, aikaa ja tilaa. (Karppinen 2005, 129, 139, 145, 151.)

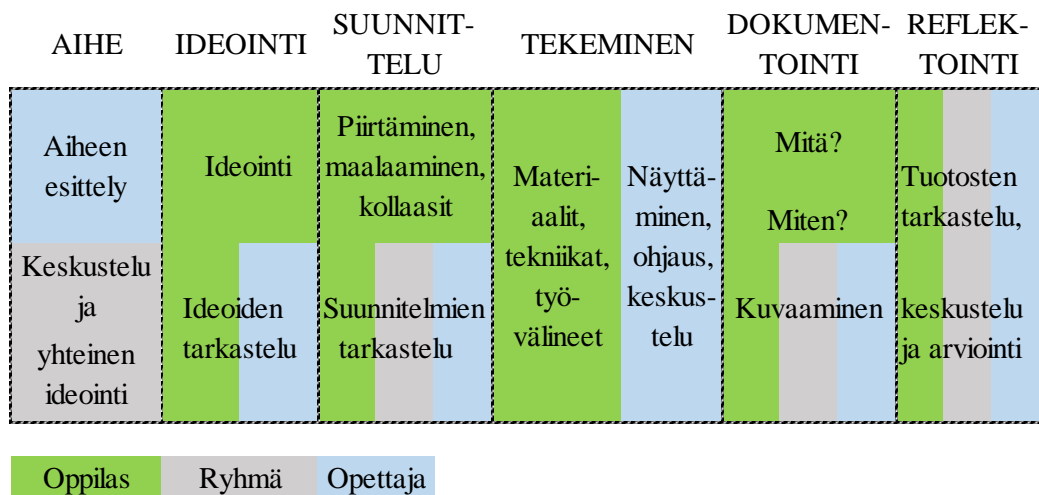
Taidot tarjoavat ja avaavat taitajalle erilaisia kokemushorisontteja, jotka merkitsevät myös kykyä kokea enemmän ja ymmärtää paremmin maailmaa ja itseä. Kyky kokea on taidollinen ominaisuus, jota voidaan kehittää. (Kojonkoski-Rännäli 2000.)

Käsityö tarvitsee Karppisen mukaan innostamista, aloitteellisuutta ja näyttäytymistä. Innostaminen lähtee toisista, mutta jatkuu tekijässä innostumisena ja itsensä innostamisena. Se näkyy positiivisena asennoitumisena uutta kohtaan sekä orientoi taiteeseen ja käsillä tekemiseen. Aloitteellisuus sisältää ihmisen tekemän aloitteen ja halun ylläpitää toimintaa ja elämää. Se on jatkuvaa uusien suhteiden hakemista itsensä, toisten ja maailman välille. Näyttäytymisessä tuodaan jotakin esille ja näytetään toisille. Näyttäytymiseen liittyy havainnointi, reflektointi ja käsityöllisen tuotoksen tuottaminen. Taiteellinen tekeminen on kokonaisuudessaan näyttäytymistä eli jonkin asian esille tuomista. Uusien ja ennakoimattomien tulosten saavuttaminen käsityössä edellyttää rohkeutta siirtyä taiteellisten ennalta-arvaamattomien prosessien ja uuden ihmillisen olemisen muodon äärelle. Taiteeseen liittyy rohkeus tuoda esiin itseään, tekemistään ja ajatuksia. (Karppinen 2005, 147, 153, 160 – 169.)

3.4.1 Käsityön prosessi

Opinnäytetyössä käytetään kuvien erilaisten roolien tarkastelussa runkona käsityön prosessia, johon sijoitetaan ja peilataan kuvia ja kuvallisuutta. Käsityön taiteen perusopetuksessa prosessi on oppimisen kannalta keskeinen. Muutokset oppilaan ajatusmaailmassa ja toimintatavoissa tapahtuvat tarkasteltaessa tekemistä työskentelyn aikana sekä refleктоitaessa lopuksi koko prosessia. Käsityön taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan opetussisältöjen tulee tukea oppilaan visuaalisten taitojen ja tietojen sekä käsityötekniikoiden ja -välineiden tuntemusta ja hallintaa. Opetuksessa painotetaan taitavaa havainnointia sekä ympäristön, käsityöprosessin ja oman toiminnan tarkastelemista. (Taiteen perusopetuksen visuaalisten taiteiden laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002, 16.)

Näppi-käsityökoululla on lukuvuosittain teema, joka ohjaa opetussisältöjen aiheiden valintaa. Oppimistehtävien rungon muodostaa käsityön prosessi, joka etenee opettajan valmistelemasta ja esittelemästä aiheen alustuksesta ideointiin, suunnitteluun, valmistukseen, dokumentointiin ja yhteiseen palaute ja arviointikeskusteluun (kuvio 7). Työskentely on jatkuvaa oppilaan, opettajan ja ryhmän välistä vuoropuhelua. Oppilaan käsityöprosessiin sisältyy oman tekemisen pohtimista, tekemisen luovaa suuntaamista ja uuden kokeilua.

Kuvio 7. Käsityön prosessi Näppi-käsityökoulussa

3.4.2 Ositettu ja kokonainen käsityö

Käsityön taiteen perusopetuksessa liikutaan ositetun ja kokonaisen käsityön oppimismaailmassa. Ositettu käsityö on jäljentävää ja tekijän suunnittelu kohdistuu lähinnä teknisten tai visuaalisten yksityiskohtien muunteluun. Kokonainen käsityö muodostuu luovuudesta, ongelmanratkaisuisista, arvioinnista ja reflektoinnista. Suunnittelu- ja valmistusprosessin aikana tekijä pohtii valintojaan. Prosessi voi suuntautua taiteellisesti tai tuotesuunnittelullisesti. Tuotesuunnitteluun painottuvassa käsityössä reflektointi kohdistuu omaan toimintaan prosessin eri vaiheissa. Taidepainotteisessa käsityössä tärkeimpiä ovat tekijälle merkittäviksi muodostuneet arvostukset, ajatukset ja kokemukset työskentelyn aikana. Kun liikkeelle lähdetään ideoinnista ja suunnittelusta, avoimia kysymyksiä ja haasteellisia ”ongelmia” on enemmän kuin ositetussa käsityössä. (Pöllänen & Kröger 2006, 86 - 90.)

Kojonkoski-Rännälin (1995) mukaan ihminen on käsityön tekemisen kautta yhteydessä luontoon ja maailmaan. Käsityöprosessin tuotoksena on konkreettinen esine, jossa näkyy tekijän kädenjälki. Näkyvä tuotos voi palkita tekijänsä ja tuottaa mielihyvää. Käsityöhön liittyy tekemisen lisäksi ajattelua ja mielikuvia. Ositettu käsityö palvelee taitojen hankkimista, ja myös siinä syntyy yhteys maailmaan ja materiaan kehollisella tekemisellä. Kokonainen käsityö edellyttää monipuolisempia kykyjä ja syvällisempää taitojen harjaantumista kuin ositettu käsityö. (Kojonkoski-Rännäli 1995, 31 – 36, 67, 98 – 101.)

Pöllänen (2009) mukaan käsityö voidaan nähdä taidon ja tiedon rakenteluna, suunnitteluna ja ongelman ratkaisuna sekä ilmaisuna. Käsityö tulee kytkeä oppilaiden omaan kulttuuriin sekä liittyy prosessiin yhteisöllisyys ja vuoropuhelu. Suunnittelua ja ongelmia lähestytään monitieteisesti ja käytännön lähei-

sesti. Prosessin aikana opitaan sietämään epävarmuutta ja ottamaan riskejä. Käsityöllinen ilmaisu edellyttää luovaa vuorovaikutusta, keskustelua, monia näkökulmia ja erilaisuuden hyväksymistä osana kulttuuria, yhteiskuntaa ja taidetta. (Pöllänen 2009, 14.)

Näppi-käsityökoulun opinnoissa neljä ensimmäistä perusopintojen vuotta painottuvat taitojen hankkimiseen ja tekemisessä on enemmän ositettua käsityötä. Oppimistehtävissä käytettävät päämateriaalit tai -tekniikka ovat kaikilla samat, mutta oppilaat suunnittelevat itse esimerkiksi värit ja muodot. Opintojen edetessä, taitojen ja tietojen karttuessa oppilaan oma ilmaisu ja kokonaisen käsityön prosessi vahvistuvat.

4 HAASTATTELUISTA KÄYTÄNNÖN NÄKÖKULMIA

Tutkimus- ja teorian tiedon lisäksi opinnäytetyössä haluttiin selvittää, miten kuvia nykyisin käytetään käsityökoulujen opetuksessa. Haastatteleamalla käsityön taiteen perusopetusta antavien koulujen opettajia saatiin mukaan arjen oivallukset ja esimerkkejä toimivista tavoista käyttää kuvia käsityön oppimisen tukena. Tutkimus tehtiin teemahaastatteluna viidelle opettajalle eri puolilla Suomea sijaitsevilla käsityökouluissa. Kaikissa kouluissa toteutetaan käsityön taiteen perusopetusta laajan oppimäärän mukaisesti.

4.1 Teemahaastattelu tutkimustapana

Käytännön tietoa kuvien käyttämisestä käsityökouluissa haettiin teemahaastattelulla. Tällä tutkimusmenetelmällä voidaan asiantuntijoilta saada monipuolista kvalitatiivista tietoa. Haastattelua ohjaa keskeisten teemojen mukaan suunniteltu runko. Kysymysten järjestystä voidaan muuttaa joustavasti tilanteen mukaan sekä tarkentaa ja syventää niitä. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa voi muodostua uusia, yhteisiä merkityksiä ja oivalluksia tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34 – 35, 47 – 49.)

Haastattelututkimuksen teemoina olivat kuvat käsityöprosessissa, valokuvat ja tietokoneavusteisuus, kuvat ja vuorovaikutus, kuvat oppilaiden näkökulmasta sekä kuvalähteet. Teemoilla oli haastattelua tukevia kysymyksiä. (Liite 1.) Teemahaastattelu tehtiin neljän eri käsityökoulun opettajalle tai rehtorille.

4.2 Haastattelut

Haastattelututkimukseen osallistuivat opettaja Miisu Toukomaan Näpsä-käsityökoulusta Tampereelta, rehtori Minna Hyytiäinen Taito-käsityökoulu Helmistä Uudeltamaalta, opettaja Kirsi Harju Näppi-käsityökoulusta Kauhaajoelta sekä johtava opettaja Kikka Jelisejeff ja opettaja Milla Ojala Aimo-koulusta Hämeenlinnasta. Kaikilla kouluilla on opetusministeriön järjestämislupa ja ne antavat käsityön taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisesti opetusta.

4.2.1 Mielikuvien kirjasto

Käsi- ja taideteollisuusopettaja Kirsi Harju on opettajana Näppi-käsityökoulussa Kauhajoen toimipisteessä. Hän opettaa sekä perus- että syventäviä opintoja. Harju kertoo vuosien aikana kokeilleensa erilaisia tapoja hyödyntää kuvia opetuksessa. Aihe ja tehtävä vaikuttavat kuvien käyttämiseen. Kuvälähteinä hänellä ovat kirjat, lehdet ja yhä enemmän Internet.

Esitellessään uutta aihetta, hän pyrkii johdattelemaan ja herättelemään oppilaiden kiinnostuksen kuvista kootulla Powerpoint-esityksellä. Kuviin ei ole yleensä liitetty tekstejä eivätkä ne sisällä valmiita malleja. Taustatietoja, kuten aiheeseen liittyvän käsityötekniikan mahdollisuuksia, Harju kertoo suullisesti. Kuvista keskustellaan yhdessä. Kuvilla tarjotaan oppilaille ideoita, tunnelmia ja konkreettisia tuotteita havainnoitavaksi. Tavoitteena on innostaminen, motivoiminen, mielikuvien herättäminen ja aiheeseen vieminen. Vanhemmat oppilaat (11 – 18 -vuotiaat) hakevat myös itse tietoa Internetistä. Harju toivoo, että vuosien mittaan oppilaille kertyy syntyneistä mielikuvista oma sisäinen ”kirjasto”. Kuvallinen valmistelu visualisoi aiheen myös itselle, pohtii Harju.

Suunnitteluvaiheessa oppilaat yleensä piirtävät omia ideoitaan kuviksi. Valmista kuvamateriaalia Harjun oppilaat käyttävät harvoin. Piirrookset ovat opettajan ja oppilaan välinen kommunikointiväline. Tietokoneet ovat vapaasti oppilaiden käytettävissä ja Internetistä voi käydä tarkistamassa esimerkiksi miltä jokin eläin näyttää.

Siirryttäessä suunnittelusta tuotteiden tekemiseen Harju käyttää usein Powerpoint-esitystä, jossa kerrotaan kuvilla ja teksteillä materiaaleihin sekä tekniikkaan liittyviä asioita. Internetistä etsitään aiheeseen liittyviä videoita. Kuva on toisinaan osa tuotetta siirtokuvana tai kankaanpainossa omana printtinä.

Oppilaiden tuotteet ja tuotokset pyritään aina kuvaamaan. He kuvaavat itse omat työnsä. Valokuvaamisen harjoittelu aloitetaan heti ensimmäisen käsityökoulutehtävän aikana. Kamera on vapaasti oppilaiden käytettävissä. Kuvia otetaan sekä ulkona että pienessä, itse rakennetussa ”studioissa”. Toisinaan opettaja ottaa nuorimpien töistä varmistuskuvan. Kun työt on saatu valmiiksi, pidetään ryhmän kanssa katselmus, jossa muistellaan tehtävää ja keskustellaan siitä töiden kuvia katsoen. Kukin oppilas kertoo ajatuksistaan ja tekemisestään oman työn kuvan kohdalla. Kaikki saavat nähdä myös toisten ryhmien töistä otetut kuvat, jolloin havaitaan, miten erilaisia toteutuksia samasta aiheesta on syntynyt. Harju arvelee, että oppilaiden on helpompi kertoa työstään kuvaa katsoen, työ ei ole silloin niin henkilökohtainen. Toisaalta esittelyssä voisi olla mukana sekä kuva että konkreettinen työ.

Kirsi Harjun mukaan valokuvaus voi olla hauskaa ja leikkimielistä. Esimerkkinä hän kertoo, miten 12 – 13-vuotiaat oppilaat tekivät syyslukukaudella 2013 Omakuva-rautalankaveistokset (kuva 6). Aluksi tutustuttiin materiaaliin ja tekniikkaan tekemällä pienet harjoitusveistokset. Niille etsittiin erilaisia kuvausympäristöjä sisältä ja ulkoa, kuvattiin ja havainnoitiin, mitä uutta ym-

päristöön sijoittaminen kertoi veistoksesta. Varsinaisessa työssä jatkettiin kuvaamista ja tutkittiin omasta valokuvasta vartalon suhteita ja asentoja. Toisinaan töitä myös videoidaan, kuten eräässä tehtävässä, jossa oppilaat kertoivat tekemiinsä savieläimiin ja niiden asuntoon liittyvän tarinan videolle. Kauha-joella on käsityökoulun oppilaiden käytössä Adobe Photoshop- ja Corel Draw-ohjelmat. Valokuvien muokkauksesta Harju kertoo opettavansa ainoastaan perusasiat, kuten rajaamisen. Syventävien opintojen oppilaat käyttävät tietokoneohjelmia esimerkiksi kankaanpainoprinttien suunnittelussa.

Oppilaan ja opettajan vuorovaikutukseen kuvat antavat Harjun mukaan yhteisen alustan. Oppilaan tekemä kuva voi olla vaatimaton, mutta se täydentyy puhuessa. Kuva auttaa tulkitsemaan oppilaan ajatuksia. Ryhmän yhteisissä keskusteluissa kuva saa puheen liikkeelle. Internetin välityksellä päästään maailmalle ja YouTube-videoista syntyy helposti vilkasta keskustelua. YouTube-videoilla Kirsi Harju elävöittää mm. käsityöperinteestä kertomista.

Kuva 6. Omakuva-rautalankaveistos

Kuvien valintaan vaikuttaa aihe. Se on yleensä opettajan tehtävä. Harju pohtii, että opettajan maku ei kuitenkaan edusta ainutta oikeaa, vaan kuvien pitäisi herätellä oppilaat itse ajattelemaan ja tuoda esille moninaista maailmaa. Monet tehtävät liittyvät oppilaan omaan elämään, jolloin hän voi esitellä omaa elämäänsä kuvilla.

Harju pohtii, että kuvienlukutaito käsityössä on eräänlaista tunnistamista. Kun omaa tekemistä tuodaan näkyville kuvilla, opitaan samalla tunnistamaan käsityö, tekniikoita ja materiaaleja. Samoin voi erottaa, onko työ suomalainen tai jonkun toisen kulttuurin piirissä syntynyt sekä onko kuvassa käyttötuote vai taideteos. Kuvan lukeminen edellyttää myös tietoa. Oppilaat voivat tuoda itseään esille mm. netissä oman tekemisen kautta. (Harju, haastattelu 21.11.2013.)

4.2.2 Ympäristö haltuun kuvaamalla

Ammattiaineiden opettaja Miisu Toukoma työskenlee Näpsäkäsityökoulussa Tampereella. Näpsä on suomen suurin käsityökoulu, jossa oppilaita on noin 1100. Toukoma opettaa kaiken ikäisiä oppilaita, varhaiskasvatuksesta aikuisiin.

Miisu Toukoma käyttää opetuksessaan melko paljon kuvia. Uuden aiheen hän esittelee usein kuvallisella Powerpoint-esityksellä tai käyttää kirjojen kuvia havainnollistamisessa. Aiheen luonne vaikuttaa esittelytavan valintaan, esimerkiksi puhutaanko esineestä ja sen käyttämisestä vai laajemmasta kulttuurialueesta. Kuvista voidaan tarkastella materiaaleja, värejä, kulttuuria, johon esine liittyy tai mieltää, onko kuvan esine, tuote vai teos. Yhteiset pohdinnat tukevat oppilaiden omaa suunnittelua. Sähköiset kovalähteet ovat yhä tärkeämpiä. YouTubesta löytyy paljon videoita opetuskäyttöön ja muotiblogit tarjoavat mielenkiintoista katsottavaa. Toukoma pohtii, että vaikka opettaja tekeekin kuvavalintoja esitellessään aiheita, saavat lapset tehdä niistä omat päätelmänsä. Monesti tarjolla on kaaos, josta oppilas joutuu poimimaan ja valitsemaan mieleisensä.

Oppilailla on tuntien aikana käytössä kamera ja tietokone. Myös omilla kännykkä-kameroilla nappaillaan kuvia. Internetistä haetaan kuvamateriaalia ja aineksia omaan työhön. Toisinaan oppilaat lähtevät aiheen luo valokuvamaan. Kaupungilla tai metsässä tehdään havaintoja ja kuvataan pienissä ryhmissä. Syntyneet ajatukset ja tunnelmat kirjoitetaan muistiin. Ryhmän ottamat kuvat tulevat yhteiseen käyttöön, jolloin yksittäisen oppilaan kuvien onnistumisella on pienempi merkitys. Kuvista oppilaat etsivät muotoja, pintoja ja värejä. Yleensä oppilaat suunnittelevat piirtäen ja maalaten. Toukoma mieltii, että tietokoneen hiirellä piirtämistä voisi kokeilla oppilaiden kanssa. Syventävien opintojen oppilaat tekevät ideointinsa avuksi tunnelmatauluja.

Kuvat voivat olla osa työtä. Omia kuvia on käytetty lasinsulatustöissä, erilaisissa kuvansiirtotehtävissä ja kankaanpainannan valotetuissa seuloissa. Huovutuksessa on toteutettu kuvia kuitumaalauksena mm. sarjakuvaksi (kuva 7). Tietokoneavusteisuus on suunnittelussa vähäistä.

Kuva 7. Huovuttamalla toteutettuja intialaisia rullasarjakuvia

Kaikkia oppilaiden valmiita töitä ei pystytä kuvaamaan, mutta joka ryhmältä kuvataan vähintään yksi työ lukuvuoden aikana. Myös ryhmäkuvia otetaan. Joskus tehtävään liittyy mainoksen, ilmoituksen tai julisteen tekeminen omasta työstä. Oppilastöiden näyttelyissä on esillä oppilaiden ottamia kuvia ja itse näyttely kuvataan. Nekin oppilaat, jotka eivät käyneet näyttelyssä, saavat nähdä oman tuotteensa esillä.

Näpsässä ei erikseen opeteta valokuvausta. Portfolioiden tekijät saavat kirjallisen ohjeistuksen, jossa kerrotaan kuvaamisesta. Kuvien muokkaamiseen saa tarvittaessa ohjausta. Käytössä on Adoben Photoshop -ohjelma. Portfolio on mahdollista toteuttaa sähköisenä esimerkiksi Internet-blogina. Blogi voi olla myös osa päättötyötä.

Nuorimpien oppilaiden opetuksessa kuvat tarjoavat tunnelmia, teemoittavat, ovat osa tekniikan esittelyä ja tutkimusta. Kuvat ovat usein lähellä lasten omaa, tuttua elämismailmaa. Yläaste- ja lukio-ikäiset hakevat ja ottavat itsenäisesti kuvia. Toukoma ei näytä oppilaille kuvia valmiista mallitöistä. Tuotekuvista ei saisi syntyä oppilaalle sellaista tunnetta, että tuohon pitäisi pyrkiä, mutta en koskaan pysty siihen. Tuote- ja tekniikkakuvissa Toukoma esittelee mieluummin yksityiskohtia. Hänellä on käytössään myös muistipelikortit design-klassikoista sekä käsityön materiaaleista ja tekniikoista. Niillä oppilaat voivat opetella muun muassa käsityön sanastoa yhdistämällä kuvan ja sanan, materiaalin ja työvälineen tai keksimällä niille uusia yhdistäviä tekijöitä.

Toukomaan ei yleensä käytä videointia opetuksessa. Joitakin vuosia sitten oli ollut projekti, jossa oppilaiden kertomukset omasta työprosessistaan videotettiin. Videot olivat mukana oppilastöiden näyttelyssä.

Kuvien avulla on Toukomaan mukaan helpompi aloittaa uudesta aiheesta keskustelu. Samoin itsestä on helpompi kertoa, kun mukana on kuvia. Kuvista tehdään yhdessä monipuolisia havaintoja. Nuorimpien oppilaiden kanssa opettaja usein kysyy ja oppilaat vastaavat. Syventävien opintojen ryhmissä keskustelu jatkuu itsenäisemmin. Toisinaan kuvaa tutkitaan ja siitä keskustellaan pienryhmissä. Toukomaan on käyttänyt valokuvaamista myös uuden ryhmän tutustuttamisessa. Syventävien opintojen oppilaat saivat mukaansa bussikortit, osoitteen ja kameran tehtävänään tutustua pienryhmässä johonkin kaupungilla olevaan kohteeseen, kuvata ja kertoa yhdessä siitä. Kohteesta ryhmä toteutti ideakollaasin käyttäen ottamiaan kuvia ja erilaisia materiaaleja.

Toukomaan mukaan kuvan merkitystä käsityön oppimisessa on vaikea erottaa, koska ei voi tietää, missä kohdassa oppilaan oivallus tapahtuu. Käsityössä oppiminen tapahtuu vahvimmin tekemisessä ja siinä kuva on tukena. Toukomaan mukaan kuvien lukutaito käsityössä tarkoittaa sitä, että katsoessa kuvaa tunnistaa materiaaleja, rakenteita ja tekniikoita. Samalla voi pohtia tuotteen toimivuutta ja kulttuuriympäristöä. Hän toivoo, että oppilaat oppisivat poimimaan kuvista yksityiskohtia ja ”katsomaan läpi”. (Toukomaan, haastattelu 27.11.2013.)

4.2.3 Kokeilemalla ja tekemällä

Minna Hyytiäinen on rehtorina Taito-käsityökoulu Helmissä Uudellamaalla. Koulutukseltaan hän on muotoilija (amk) ja kasvatustieteen maisteri. Hän osallistuu myös opetukseen.

Minna Hyytiäinen kertoo näyttävänsä kuvia aiheiden alustuksessa mieluiten kirjoista ja lehdistä. Kuvat voivat olla myös internetistä tulostettuja, itse valokuvattuja tai piirrettyjä. Hyytiäinen välttää Powerpoint-esityksiä, koska hänen mielestään oppilaat ovat katsoneet koulupäivän aikana jo riittävästi älytaulua. Kuvien valintaa ohjaa aihe, se mikä on järkevintä. Kuvien tehtävä on herättää oppilaat ajattelemaan ja ideoimaan sekä synnyttää oivalluksia. Oppilaat eivät välttämättä jaksa keskittyä kuviin kovin pitkään, siksi esim. värejä etsitään kuvien lisäksi erilaisista materiaaleista tai ympärillä olevista esineistä.

Hyytiäisen mukaan lapset ideoivat ja suunnittelevat yleensä piirtämällä ja maalaamalla. Silloinkin voi käyttää materiaaleja, muun muassa lankoja. Suunnittelussa opitaan myös luopumaan; joskus Hyytiäisen oppilaat heittävät ensimmäiset luonnokset roskiin ja aloitetaan alusta. Töitä voidaan suunnitella kolmiulotteisesti esimerkiksi muovailemalla savesta. Tietokoneet eivät ole koko ajan oppilaiden käytettävissä. Tarvittaessa niitä voi käyttää, mutta ne eivät ole tärkeimpiä. Oppilaat käyttävät piirroksiensa muokkauksessa apuna valopöytää.

Oppilaan luonnos on esillä opettajan keskustellessa oppilaan kanssa. Kuva on silloin kielen tukena vuorovaikutuksessa, samoin kuin oppilaiden esitellessä omia ideoita ryhmälle.

Osa oppilaiden töistä on materiaalisia kuvia eli kuva ja käsityö ovat samassa. Eniten kuvat ovat mukana kankaanpainanta-, huovutus- ja tuftaustöissä. Mikä tahansa työ voi sisältää myös kuvan eli olla kuvallinen. Käsityön tekniikat Hyytiäinen näyttää opetustuokioissa. Kuvia tai tekniikoita voidaan katsoa tietokoneen näytöltä. Tärkeintä on taidon hankkiminen, kokeileminen ja itse tekeminen.

Minna Hyytiäinen toteaa, että oppilaiden töitä kuvataan jonkin verran. 10 – 11-vuotiaiden kanssa opetellaan tuotekuvausta ja valokuvauksen alkeita. Portfolioiden yhteydessä opetellaan jonkin verran kuvien muokkausta Adobe Photoshop -ohjelmalla. Kamera on joskus mukana tunneilla. Säännöllistä oppilastöiden dokumentointia ei Helmissä ole. Opettajat eivät yleensä ehdi kuvaamaan, mutta se voi olla harjoittelijoiden tehtävänä. Prosessin päätteeksi tarkastellaan yhdessä valmiita töitä sellaisenaan, ei kuvina. Töistä saatetaan järjestää pieni näyttely, jolloin tuotteista tulee teoksia.

Hyytiäinen on videoinut joitakin tapahtumia. Hän pohtii, että videointi vaatisi kunnan välineet. Prosessien dokumentointi olisi mielenkiintoista videoimalla. Hyytiäisen mielestä kuvien lukutaito käsityössä tarkoittaa eri merkitysten hahmottamista, kuva on moniselitteinen. Kuvia voi tarkastella eri käyttötarkoituksen mukaan eli kun kuvista etsitään muotoja, ei nähdä värejä. Näkemisen rajaaminen ei ole Hyytiäisen mukaan helppoa lapsille. Se vaatii ”kuvasilmiä”. Miten löytää kuvista idea pipoon, kun kuvassa ei ole yhtään pipoa? Oppilaiden suunnitteluprosessin haaste onkin Hyytiäisen mielestä siinä, miten oppilas saa vietyä kuvista tehdyt havainnot osaksi omaa suunnitelmaa ja työtään. Miten esittää suunnitteluprosessi kuvina? Kuvilla ei voi kertoa käsityössä kaikkea vaan tarvitaan paljon konkreettisia asioita, joita voi tunnustella ja kokeilla. Esimerkiksi erilaisten resorineulosten mallikappaleista voi paitsi nähdä pinnan, kokeilla joustamista ja tuntua.

Jatkossa Hyytiäinen toivoo, että käsityökoululla olisi mahdollisuus kehittää liikkuvan kuvan käyttämistä ja kuvata esim. oppilaiden prosessia. Myös valokuvaamista tulisi lisätä. (Hyytiäinen, haastattelu 27.11.2013.)

4.2.4 Kun sanat loppuvat, kuvat jatkavat

Tekstiilimuotoilija Kikka Jelisejeff on Hämeenlinnassa toimivan Aimokoulun johtava opettaja. Aimokoulussa annetaan laajan oppimäärän mukaista kuvataiteen ja käsityön taiteen perusopetusta. Haastatteluun osallistui myös käsityöopettaja, KM Milla Ojala, joka opettaa koulussa vaatetussuunnittelua. Yhteistä keskustelua elävöitti ja havainnollisti Aimokoulussa toteutettuihin opetussisältöihin liittyvät esimerkit kuvien käyttämisestä.

Jelisejeff ja Ojala käyttävät aiheen esittelyssä kuvia lehdistä, kirjoista, postikorteista, internetistä tai oppilaita voidaan pyytää tuomaan kuvia kotoaan. Kuvien ja kuvälähteiden valintaan vaikuttaa käsiteltävä teema.

Ideoidessaan ja suunnitellessaan oppilaat käyttävät monipuolisesti kuvia sekä erilaisia piirustus- ja maalausvälineitä kuten piirtimiä, tusseja ja akryylimaaleja. Usein kuvan käsittelyä jatketaan tekemällä siitä uusia kuvia eli piirtämällä kuvan päälle, muokkaamalla kopiokoneella: pienentämällä, suurentamalla, kääntämällä tai muuttamalla mustavalkoiseksi. Omia kuvia tai materiaaleja voidaan yhdistää valmiiseen kuvaan. Ojala kertoo, että he olivat suunnitelleet ”valaistuja vaatteita” valopöytää hyödyntäen. Oppilaat olivat asettaneet valopöydälle kuvan ihmisestä, jonka päälle muotoiltiin kankaista tai muista materiaaleista vaatteet. Näin tehdyt suunnitelmat oli valokuvattu valopöydällä. Vaatteita on suunniteltu myös vaatettamalla pieniä puunukkeja kankailla tai papereilla. Suoraan nukun päälle suunniteltu vaate on valokuvattu.

Pussilakanoiden printtejä on suunniteltu kuvaamalla kaupunkia, kopioimalla kuvat mustavalkoisiksi ja etsimällä niistä mieleisiä kuvioita. Perusopintojen oppilailla oli ollut tehtävä, jossa he olivat keksineet tarinoita ystävyydestä ja välittämisestä sekä valmistaneet siitä esityksen. Esityksen taustalle maalattiin lavasteeksi isot kankaat. Oppilaiden piirtämät kuvat heijastettiin piirtoheittimellä kankaille, jotka oli ripustettu seinälle. Kuvioden ääriviivat piirrettiin lyijykynällä kankaalle ja kuvat maalattiin kankaanpainoväreillä.

Suunnittelussa käytetään myös tunnelmatauluja. Osaksi taulua voidaan liittää oma valokuva. Kuva ja tuotteeseen toteutettu kuva voidaan tehdä myös toisinaan täydentäväksi pariaksi. Eräässä tehtävässä oppilaat tekivät nestemäisellä tussilla eläinmaalaukset ja sama aihe toteutettiin tyynynliinaan.

Jelisejeff kertoo eräästä visuaalisen suunnittelun pajatehtävästä, jossa suunnittelu toteutettiin erilaisilla maalaustekniikoilla. Samalla haettiin tuntumaa kuvataiteen materiaaleihin. Työskentelyn aikana opettaja määräsi, mitä välinettä oppilaan piti käyttää ja milloin piti vaihtaa lyijykyniin, kynttilään, vahaliituihin tai akryylimaaleihin. Eräässä vaiheessa oppilaat siirtyivät jatkamaan naapurin maalausta. Hetken kuluttua sai palata oman työn ääreen ja valita itse välineet, joilla teki työn valmiiksi. Näin toteutetusta maalauksesta etsittiin aukokotekniikalla erilaisia tunnelmia. Oppilaat tekivät suunnitelmasta tekstiilituotteen oman valintansa mukaan.

Tärkeintä suunnittelussa on oman näkemyksen löytäminen eli idean ilmaiseminen kuvallisesti. Luonnoksia tarkastellaan ja niistä keskustellaan yhdessä ryhmän kanssa. Opettaja kertoo ajatuksiaan, miten työtä voisi jatkaa. Jelisejeff piirtää ja siten havainnollistaa konkreettisesti, mitä vaihtoehtoja voi olla. Monet työt ovat enemmän kuvia kuin käsitöitä. Toisaalta kuvia tehdään myös käsityöllisin menetelmin esimerkiksi kankailla toteutettavat tilkkumaalaukset.

Valokuvaaminen on osa Aimokoulun arkea. Kamera on yleensä oppilaiden vapaasti käytettävissä tuntien aikana. Toisinaan lähdetään ulos kuvaamaan. Kaikki oppilaiden tuotteet ja näyttelyt kuvataan. Näyttelyyn voidaan tehdä kuvallinen esitys käsityökoulun vuodesta. Koulu osallistui muutama vuosi sitten valtakunnalliseen Iloa iholle -taide- ja muotoilukasvatushankkeeseen. Osana sitä, tehtiin kirjat, joissa oppilaat esittelevät omat ”Ihanat, kamalat vaatteensa”. Kirjaa varten oppilaat kuvattiin studiossa heille itselle tärkeä vaate päällä. Kuvista ja vaatteisiin liittyvistä pienistä tarinoista koottiin kirja. Aimokoulussa on erikseen valokuvausryhmiä, joiden oppilaita voidaan pyytää kuvaamaan käsityökoulutunneille. Ulkopuolisia kuvaajia tarvitaan animaatioita tehtäessä. Animaatiossa voidaan kuva herättää elämään ja liittää siihen kertomus. Videoista tehdään käsikirja piirtämällä tikku-ukkoja. Portfolioita tehtäessä, 11-vuotiaina, käsityökoulussa harjoitellaan enemmän valokuvaamista. Joskus tehtävään liittyy lehden tekeminen. Silloin oppilaat ovat toimittajia ja kuvaajia. Oppilaat kuvaavat lisäksi omilla kameroilla tai kännykkäkameroilla ryhmän toimintaa. Osa kuvista päätyy oppilaiden Facebook-sivuille.

Pohtiessamme, näkeekö lapsi eri asioita omasta työstään, kun hän katsoo siitä otettua kuvaa verrattuna konkreettiseen tuotteeseen, päädyttiin toteamaan, että asiaa pitäisi kysyä lapsilta. Ojala kertoi huomanneensa, että kolmiulotteinen kiinnostaa oppilaita enemmän kuin kuva. Kuva voi nostaa tuotteen tai latistaa sen. Kuva voi kertoa tuotteen tarinan ja merkityksen. Esimerkiksi kehokorut pääsevät oikeuksiinsa vasta iholla. Niistä otetut tunnelmalliset valokuvat välittävät katsojalle korun idean. Jelisejeff näyttää kuvia kehokoruista: eräässä kuvassa tytön kasvot näkyvät sivusta ja etualalla ovat rantet, joita yhdistää metallinen koru – 10-kahle.

Nuorimpien oppilaiden kanssa Jelisejeff ja Ojala käyttävät eniten konkreettisia kuvia, jotka kertovat tutuista asioista. Myös aiheet ovat usein konkreettisia. Kuvien tehtävä on luoda mielikuvia eli ne eivät saa kuvata liian suoraan asioita. Vanhemmille oppilaille voivat kuvat puolestaan konkretisoida vaikeita aiheita. Heille omien kuvien tekeminen on usein vaikeampaa kuin nuoremille.

Kuvalukutaito on Jelisejeffin ja Ojalan mielestä visuaalista maailman ymmärtämistä. Käsityöllinen kuvienlukutaito vaatii tietoa ja kokemusta. Katsojan persoona, sukupuoli ja kulttuuri vaikuttavat kuvan ymmärtämiseen. Kuvista voi saada ideoita toiseen käsityöhön. Käsityötä voi ihaila kuvassa ja miettiä tekijää tai tekniikkaa sekä miten voisi soveltaa näkemäänsä.

Tietokoneiden kuvankäsittelyohjelmia käytetään käsityökoulussa lähinnä portfolioita tehtäessä. Tietokoneavusteisuuden osaaminen ja käyttäminen kiinnostaisi opettajia.

Kuvat auttavat löytämään ajatuksia, ideoita ja visioita käsityön prosessissa. Kun oppilas ei löydä mitään uuteen tehtävään liittyvästä runsaasta kirja- ja tavaramäärästä, joutuu opettaja miettimään, mikä voisi toimia. Monesti yksinkertainen toimii parhaiten. Oppilailla on erilaiset taidot hahmottamisessa.

Kuva on vuorovaikutustilanteissa kommunikoinnin väline. Se kertoo oppilaan mielikuvista. ”Kun sanat loppuu, kuvat jatkaa”, kiteyttää Jelisejeff. Täytyy piirtää kuva, jos ei osaa selittää. Nuoret tuntuvat ymmärtävän kuvallista maailmaa helpommin kuin puhuttua. Kuvat muistetaan monesti paremmin kuin puhe. Jelisejeff palauttaa edellisen tunnin asioita oppilaiden mieliin näyttämällä kuvia. Kuva toimii huomion kiinnittämisen välineenä. Kehotus kuuntelemisesta menee helpommin ohi, kuin katsomisesta. (Jelisejeff & Ojala, haastattelu 10.12.2013.)

4.3 Haastattelujen jälkeen

Haastattelututkimus antoi mielenkiitoisen mahdollisuuden kurkistaa käsityökoulujen kuvallisuuteen. Se oli melko avoin ja joustava tutkimustapa. Tapauksissa haastateltavien ja haastattelijan välille syntyi mutkaton vuorovaikutustilanne. Aihe ja toimintaympäristöt olivat molemmille tuttuja ja yhteinen kieli olemassa. Haastattelussa on aina mahdollista myös kielellinen väärin ymmärtäminen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 53). Näissäkin haastatteluissa on subjektiivisen tulkinnan vaara. Kerrotut asiat on voitu tulkita omien toimintatapojen kautta. Monet haastateltavat toivat kuvia ja kuvallisia esimerkkejä mukaan tilanteeseen sekä kertoivat esimerkkejä käsityökoulussa toteutetuista opetussisällöistä. Kuvallisuus ja esimerkit tukivat sanallisia vastauksia ja rikastuttivat vuorovaikutusta.

Kun tutkija tekee itse haastattelut, laadullisen tutkimusaineiston analysointi alkaa jo usein haastattelujen aikana. Hän voi tehdä havaintoja ja niiden perusteella painottaa haastatteluja. Päätelmiä voidaan tehdä suoraan aineistosta, kun haastateltavia on vain muutamia. Analyysi etenee kuvauksesta tulkintaan. Aineistokokonaisuus jaetaan osiin ja luokitellaan, jonka jälkeen se pyritään kokoamaan uudelleen synteessin tasolle. Kokonaisuuden uudelleen hahmottaminen on tärkeää asian käsittämisen kannalta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136, 138, 144.) Haastattelutilanteessa kirjoitettiin haastateltavan vastaukset muistiin. Aineisto purettiin lähes saman tien puhtaaksikirjoittamalla. Kaikkien haastattelujen valmistuttua vastaukset jaoteltiin käsityöprosessin vaiheiden mukaisesti, tavoitteena päätelmien ja kokonaiskuvan muodostaminen.

5 KUVAT KÄSITYÖN PROSESSISSA

Käsityön taiteen perusopetus on taitojen opettelua, taidetta ja ilmaisua, jossa oppilaan kokonaisvaltainen kasvu omaksi itsekseen on keskeinen tavoite. Kuvat ja kuvallisuus kuuluvat käsityöhön, niillä voidaan vahvistaa käsityöllisten taitojen, taiteen ja tietojen oppimista. Kuvat ovat mukana koko käsityön prosessissa ja tarjoavat esteettisen, teknisen ja kulttuurisen näkökulman. Mielenkiintoinen kysymys on, miten ne voisivat toimia sillanrakentajina siirryttäessä käsityöprosessin vaiheesta toiseen.

Tehdessään havaintoja kuvista oppilas joutuu käsitteellistämään asian mielessään ja tekemään sen uudestaan tehdessään oman kuvan. Työn toteuttamista pohtiessaan hän tarvitsee jälleen käsitteellistämistä kääntäessään kuvan käsityöksi. Varton mukaan nähdyn tai kuullun saaminen käsitteellisesti käsiteltävään muotoon pysyy ongelmana. Jatkuvuudessa on aukkoja. Kyse on tavallaan laadusta toiseen hyppäämisestä, jolloin väliin jää epäjatkuvuuden kohtia. Kokeminen täyttää näitä aukkoja ja koemme itsemme sekä maailman melko kokonaisina ja yhteneväisinä. Kun korjaamme kokemuksiamme, pyrimme paikkaamaan niitä ajattelulla, jolloin saatamme maailmaan sellaista, mitä siellä ei ennen ollut. Siinä kohdassa luovuus on suurimmillaan eli epäjatkuvuus on luovuuden ehto ja vie kaikessa kokemisessa ylimenojen eteen – asiat eivät ole yhdellä tavalla vaan ne ovat monella tavalla. (2001, 101 – 104.)

Lasten kuvailmaisun päätarkoitus on usein kommunikointi. Lasten tekemät kuvat voivat olla kopioita, ne voivat kertoa lapsen elämismaailmasta tai mielikuvituksesta. Räsänen puhuu koulutaiteesta ja kotitaiteesta ja siitä miten koulutaide kohtaa harvoin oppilaan arjen kuvat (2008, 66–67). Kuvallisuudesta ja käsityöstä toivoisi tulevan osa oppilaan elämää eikä vain irrallinen harrastus eli on tärkeää saada käsityö kohtaamaan oppilaiden elämismaailma. Siihen vaikuttavat oppimistehtävien sisällöt, aiheeseen liittyvät kuvat ja valmistettavan työ tai tuote.

Seuraavissa luvuissa yhdistetään tutkimustietoa ja haastattelututkimuksen käytännön toimintatapoja sekä opinnäytetyön tekijän omia kokemuksia. Kuvia ja kuvallisuutta tarkastellaan ja kohdennetaan kokonaisen käsityöprosessin vaiheisiin. Samalla pyritään osoittamaan, miten kuvilla voidaan vahvistaa käsityössä innostamista, aloitteellisuutta ja näyttäytymistä. Tavoitteena on tuoda kuvaukset ja merkitykset lähelle käytännön opetusta.

5.1 Kuvat aiheen alustuksessa

Käsityön taiteen perusopetuksessa oppimistehtävät alkavat usein aiheen kuvallisella alustuksella. Sen tehtävä on herättää mielikuvia, luoda tunnelmia, havainnollistaa, kertoa, innostaa ja motivoida. Kuvien avulla oppilas pyritään viemään aiheeseen ja sisälle uuteen asiaan. Niistä tehdään yhdessä havaintoja ja keskustellaan syntyneistä ajatuksista. Aihe ja ideointivaiheen kuvien tarkastelussa lähdetään liikkeelle katsojan kokemuksista ja jatketaan kuvan kontekstiin.

Kuvaa havainnoidessa syntyy havainto eli mielikuva. Siihen vaikuttavat aistimukset, aikaisemmat kokemukset ja aiheeseen liittyvät tiedot. Aiheen ja kuvien valinnassa tulee huomioida oppilaiden oma elämismaailma ja ikä, mitä nuoremista oppilaista on kysymys, sitä läheisempiä ilmiöitä tarkastellaan. Jos aihe on liian vieras eikä kosketa oppilasta millään tasolla, hän tekee todennäköisesti turvallisen ratkaisun, jolloin ideointi- ja suunnitteluvaiheen tuloksena on jälleen sydän tai hevonen, oli aihe mikä hyvänsä.

Oppilaiden erilaisten mielikuvien muodostumiseen vaikuttavat heidän yksilölliset tietonsa ja kokemuksensa asiasta sekä tarkkaavaisuus. Huomio kiinnittyy siihen, mikä koetaan sillä hetkellä tärkeäksi. Tarkkaavaisuuteen voidaan vaikuttaa valitsemalla oppilaita kiinnostavia kuvia, yhteisellä keskustelulla sekä kuviin liittyvillä tehtävillä ja tekemisellä, joilla ohjataan näkemistä ja autetaan mielikuvien heräämistä ideoinnin pohjaksi. Kysymykset ja keskustelu suuntaavat havainnointia.

Kuvienlukutaito on visuaalista maailman ymmärtämistä. Se on eri merkitysten hahmottamista, mikä vaatii tietoa ja kokemusta. Katsojan ikä, persoona, sukupuoli ja kulttuuri vaikuttavat kuvan ymmärtämiseen. Erilaiset kuvanlukutavat tuovat lähestymiskulmia, joita voidaan vaihdella aiheen mukaan (kuvi 6). Pienimpien oppilaiden kanssa narratiivinen kuvanlukeminen tuo mukaan tarinan kertomisen ja empaattisen tarkastelun. Syventävien opintojen oppilaiden kanssa voidaan tarkastella esimerkiksi mainoskuvista, millaisia viestejä ja ylipuhumisen keinoja kuva sisältää ja jatkaa keskustelua eettisiin kysymyksiin. Keskustelussa tulee pyrkiä löytämään monia mielipiteitä, kriittisiä näkemyksiä ja erilaisuuden hyväksyntää. Näkemisessä voidaan asettua eri henkilöiden asemaan: miten kuvan tulkitsisi lapsi, äiti tai isoisä. Ympäristön vaikutusta kuvan tulkintaan voidaan pohtia sijoittamalla kuvassa oleva henkilö tai esine uuteen ympäristöön.

Kerrotaessa uudesta tehtävästä teema tai aihe ohjaa kuvien valintaa ja esitystekniikkaa. Esimerkiksi kun oppimistehtävässä painotetaan tuotesuunnittelua tai käsityökulttuuria, valitaan käsityöllisiä kuvia ja yleisten ilmiöiden tarkastelussa taide- tai arkikuvia. Internet on yhä vahvempi kuva- ja videolähde, joka myös laajentaa oppimisympäristöä. Mikäli teema liittyy läheisesti oppilaiden omaan elämään, aiheita voidaan lähestyä heidän omilla kuvillaan. Ne tekevät suunnittelusta läheistä ja omakohtaista. Aiheeseen tai ilmiöön liittyvien aineistojen hankkiminen etukäteen auttaa suuntautumaan ja virittäytymään uuteen asiaan. Aihe tulee omakohtaiseksi ja tutummaksi.

Lasten ja nuorten erilaiset elämysympäristöt vaikuttavat opettajien käyttämiin esitystapoihin. Haastatteluissa ilmeni, että pienessä maaseutukaupungissa tekniikka ei ollut vielä kyllästännyt oppilaiden elämää ja Powerpoint-esitysten yhteinen tutkiminen tuntui opettajasta toimivalta. Etelä-Suomessa opettava rehtori ei puolestaan käyttänyt niitä juuri lainkaan, koska ajatteli lasten ja nuorten saavat katsella valmiita esityksiä riittävästi koulupäivien aikana. Seinälle heijastettujen kuvien etuna on ryhmän samanaikainen mahdollisuus niiden tarkasteluun. Mitä nuorempia oppilaat ovat, sitä konkreettisempia kuvia käytetään tai matkataan satumaailmaan. Kuvista havainnoidaan värejä, materiaaleja ja mietitään, mihin ja millaiseen kulttuuriin ne liittyvät. Haastatteluissa ilmeni, että yleensä opettaja valitsee kuvat, joista oppilaat tekevät omat päätelmät. Yhteinen keskustelu auttaa ajatuksia liikkeelle. Esitystä tehdessään opettaja selkiyttää, jäsentää ja visualisoi asian itselleen.

Opinnäytetyössä tarkastellaan kuvallisuutta ja näkemistä, mutta myös kaikkia muita aisteja hyödynnetään käsityökoulujen opetuksessa. Moniaistisuus eli mahdollisimman monen aistikanavan käyttäminen täydentää mieleen syntyvää kuvaa. Aistit eivät liiku toistensa alueille vaan kukin antaa maailmasta oman kulman, jonka muu kokeminen täydentää ja yhdistää (Varto 2001, 105).

5.2 Kuvallisuus oppilaiden ideoinnissa ja suunnittelussa

Aiheen kuvallisella alustamisella ja ryhmän yhteisellä keskustelulla pyritään luomaan siis mielikuvia, tukemaan ja innostamaan oppilaiden ideointia. Mielikuvat ovat tässä vaiheessa orientoivia eli kohdetta kuvaavia. Ideointia voidaan tehdä piirtämällä, maalaamalla, tekemällä kuvakollaaseja ja kirjoittamalla tai ideoita lähdetään yhdessä etsimään valokuvaamalla, haastattelemalla, havainnoimalla tunnelmia, kuuntelemalla, koskettamalla, haistamalla, maistamalla tai liikkumalla. Sitä seuraa kuvallinen suunnittelu, jossa tehdään valintoja ja tarkennetaan ajatuksia.

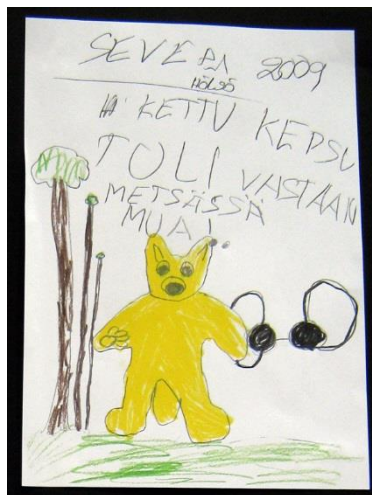
Käsityöllisessä suunnittelussa voidaan erottaa ulkonäköön liittyvä visuaalinen ja rakenteeseen sekä tuottamiseen liittyvä tekninen suunnittelu. Suunnittelu ja muotoilu ovat käytännöllistä suunnitteluajattelua, jossa on mukana materiaalisia kokeiluja. Suunnitteluprosessi etenee spiraalimaisesti koko ajan syveten ja sisältäen taidollista sekä taiteellista toimintaa. (Seitamaa-Hakkarainen 2007, 24–25.) Käsityökoulussa kuvilla on suurin rooli visuaalisessa suunnittelussa. Tekninen suunnittelu, jota tehdään vaiheittain valmistuksen edetessä, tapahtuu pääasiassa sanallisesti. Siinä tarvitaan operatiivisia eli toiminnallisia mielikuvia. Perusopintojen aikana opettajalla on päävastuu teknisen toteutuksen suunnittelusta. Syventävien opintojen oppilaat pystyvät itse suunnittelemaan toteutuksen vaiheita ja soveltamaan opiskeluvuosien aikana kertyneitä taitoja ja tietoja.

Haastateltujen opettajien mukaan ideointi ja suunnittelu vaativat pedagogista osaamista. Opetus-, oppimis- ja kuvallisia suunnittelutapoja vaihdellaan pyrittäessä mielekkääseen, rentoon ja luovaan ideointiin (kuva 8). Tärkeintä suunnittelussa on oman näkemyksen löytäminen eli idean ilmaiseminen kuvallisesti. Suunnitelmien yhteinen tarkastelu ja pohtiminen ryhmän kanssa voi nostaa suunnittelun arvoa oppilaille. Oppilaat tyytyvät toisinaan ensimmäiseen ajatukseen tai kontrolloivat ideoitaan ja miettivät toteutusta liian aikaisin.

Opettajat kertoivat, että suunnitteluvaiheessa oppilaat usein piirtävät tai maalaavat. Vanhemmat oppilaat tekevät myös tunnelmatauluja (kuva 9). Mukana on sekä kuvataiteen että käsityön materiaaleja. Tehtävästä riippuen voidaan suunnittelu tehdä kolmiulotteisesti esimerkiksi savesta. Käsityökoulussa, jossa oli myös kuvataiteen opetusta, oppilaat jatkavat kuvien muokkaamista valokuvaamalla ja kopioimalla. Oppilaat suurensivat, pienensivät, pelkistivät, muuttivat kuvia mustavalkoisiksi, piirsivät päälle tai etsivät kehyksen avulla visuaalisesti mielenkiintoisia kohtia. Kuvallinen suunnittelu vaikutti heillä painottuvan enemmän kuin toisissa käsityökouluissa.

Kuva 8. Viivat muuttuvat muodoiksi

Kuva 9. Ideoinnissa omat piirroukset ja moodboard

Moodboard eli tunnelmataulu on suunnittelijoiden käyttämä visuaalinen kollaasi, jolla esitetään ideoita ja välitetään työssä tavoiteltava tunnelma. Siinä voidaan käyttää kuvia esineistä ja asioista, piirroksia, muotoja, värejä, pintoja ja tekstejä. Taulu kertoo tekijän tunnelmista ja aihe maailmasta myös toisille. Moodboardin voi toteuttaa konkreettisenä tai digitaalisena. Se seuraa mukana koko suunnitteluprosessin ajan muistuttaen tavoiteltavasta tunnelmasta ja hengestä.

Luonnoskirjaa käytetään ja täytetään koko käsityöprosessin ajan tiedon keräämiseen ja omien ajatusten visualisointiin. Se on työväline ja oppilaalle itselle ”keskustelualusta”. Kuvat ja sanat auttavat hahmottamaan omia ajatuksia ja helpottavat opettajaa ohjaamisessa. Luonnoskirjatyöskentely opettaa havaitsemaan ja toimii myös muistamisen apuna. Sen käyttämisen tulee olla leikinomaista ja sitä kevyempää mitä nuorempia oppilaat ovat. Perusopintojen ensimmäisten vuosien aikana voisi ryhmien kanssa toteuttaa yhteisen ”tekemisen taulun”, jota täydennetään kuvilla, piirroksilla ja lyhyillä teksteillä kokontumiskertojen lopuksi. Taulun merkitys olisi visuaalinen, sosiaalinen ja pedagoginen.

Tietokoneavusteisuus tuo uuden ulottuvuuden kuvallisuuteen. Internet avaa ikkunan käsityöluokan ulkopuoliseen, valtavaan kuva- ja tietomaailmaan ja tuo mahdollisuuden nähdä, mitä muualla tapahtuu. Samalla opitaan kuvien käyttöoikeuksiin liittyviä sääntöjä ja etiikkaa. Käsityökoulussa lähtökohtana ovat itse tuotetut kuvat ja niiden muokkaaminen. Kuvienkäsittelyohjelma helpottaa erilaisten sommittelu-, väri- ja pintakokeilujen tekemistä. Jos oppilas ei tunne olevansa hyvä piirtämään, voi hän löytää tietokoneavusteisuudesta uutta kuvallista osaamista. Tietokoneavusteinen suunnittelu voidaan ottaa mukaan syventävien opintojen oppilailla, mikäli käsityökoululla on tarjota tietokoneet ja ohjelmat oppilaiden käyttöön.

5.3 Kuvat osana tekemistä, tuotetta ja teosta

Käsityön tekemisessä tekniikan ja työotteiden opettaminen tapahtuu yleensä näyttämällä ja ”kädestä pitäen” ohjaamalla. Valmiita malleja ei oppilaille näytetä vaan lähinnä teknisiä yksityiskohtia. Tekniset- ja havaintokuvat auttavat hahmottamaan valmistusprosessin vaiheita. You Tubesta löytyy lisäksi runsaasti käsillä tekemistä esitteleviä videoita. Perusopinnoissa tekniikoita, työvälineitä ja niiden yhdistämistä voidaan oppia esimerkiksi pelaamalla kuvakorteilla muistipeliä. Selkeät työvaihe kuvat ovat apuna aloitteellisuudessa eli laskea kynnystä työskentelyn aloittamiseen sekä helpottavat tekemisprosessin hahmottamista. Vasta syventävien opintojen oppilailla on riittävästi käsityöllisiä tietoja ja taitoja teknisten kuvien itsenäiseen tulkintaan. Piirtäminen auttaa tekemisen hahmottamisessa, toteutustapojen valinnassa ja muissa ongelmanratkaisutilanteissa.

Työ tai tuote voi sisältää kuvan. Osa oppilaiden töistä on materiaalisia kuvia, joissa kuva ja käsityö ovat yhdessä käsityöllisin menetelmin toteutettuna. (kuva 10) Tuotteella voi olla samaan aikaan sekä taiteellinen että käyttötarkoitus. Aimokoulun opettajat toteavat, että siellä monet työt ovat enemmän kuvia kuin käsitöitä. Kuvat tuovat tarinallisuutta. Töihin voidaan liittää myös animaatio eli keksiä työhön liittyvä tarina, joka esitetään ja videoidaan.

Kuva 10. Ystävä-kirjan kannet

Käsityö saattaa myös tulla ilmi vain kuvassa, jolloin sitä ei arvioida käytännöllisin tai funktionaalisin perustein. Käsityön mittasuhteita ja tapaa kohdata maailma voidaan muuttaa kuvassa ja miettiä sen kautta muuttuvaa merkitystä. Pieni työ voidaan suurentaa ja liittää reaali maailmaan. Villahuivi kuvattuna oppilaan kaulassa tai kuvassa pilvenpiirtäjään kiedottuna jättiläishuivina, kertoo eri viestin. Käsityö voi sisältää käyttöfunktion, mutta kuvan avulla sillä voidaan ottaa kantaa. Tällaisen kuvan tulkitseminen ja siihen liittyvien metaforien ymmärtäminen vaatii käsityöllistä tietoa esimerkiksi villan ominaisuuksista ja neuleen muodostumisesta. Töiden ja tuotteiden kuvia voidaan käyttää myös osana oppimistehtävää toteutettavissa julisteissa, korteissa tai tiedotteissa.

5.4 Kuvat dokumentoinnissa

Käsityökouluissa oppilaiden työt pyritään dokumentoimaan valokuvaamalla, mutta käytännössä se ei aina ole mahdollista. Kuvia ottavat sekä oppilaat että opettajat. Valmiita töitä tarkastellaan yhdessä ryhmän kanssa joko konkreettisinä tuotteina tai kuvina. Kuvassa oppilaan oma työ saattaa tuntua vähemmän henkilökohtaiselta ja siitä voi olla helpompi kertoa. Toisinaan työ liittyy tarkoin määriteltyyn paikkaan tai tilanteeseen, jolloin tilanteesta otettu kuva täydentää työn tai tuotteen merkityksen. Kuva voi nostaa tai latistaa työn, joten valokuvaamista pitää opetella ja kuvien näkemiseen harjaantua. Hyvästä työstä esitetty huono kuva tuskin ilahduttaa ketään, vähiten tekijää. Yksi haastateltavista opettajista oli tehnyt havainnon, että yleensä kolmiulotteinen tuote kiinnostaa oppilaita enemmän kuin kuva.

Oppilaiden ottamien kuvien ei tarvitse olla teknisesti oikeaoppisia. Lapset hyväksyvät kuvat hyväksi, kun ne tukevat hänen omaa kokemustaan. Valokuvaaminen on myös vallankäyttöä: miten ja kuka saa kuvata, kenen estetiikka on oikeaa. Opettajien tulee miettiä omaa suhtautumistaan lasten ottamiin kuviin ja jättäytyä kuvien tarkastelussa enemmän kysyjäksi kuin arvioijaksi, herkistyä kuuntelemaan oppilaan omaa kokemusta. Lapsi huomaa helposti, minkälaisia kuvia aikuinen haluaa nähdä. Se kaventaa lapsen omaa kuvamaailmaa. (Setälä 2010, 119 – 131.)

Käsityö on tapa ilmaista ja tehdä itseään näkyväksi. Valokuvaamisessa tekijä antautuu nähdänsä oman työnsä kautta tai olemalla itse kuvassa mukana. Tuotekuvauksessa voisi soveltaa voimauttavan valokuvan menetelmän ideaa, antamalla kokemuksen käsillä tekemisen arvosta. Menetelmässä kuvassa oleva ihminen on päähenkilö, joka määrittelee, miten häntä saa katsoa. Kuvaaja ei päättää, miten näkee kuvaamansa ihmisen. Samalla hän joutuu luopumaan omasta tietämisestään ja antamaan kuvattavalle tilaa. Valokuvatessa keskitytään katsomaan läsnä olevammin kuin tavallisesti. Valokuva voi sekoittaa todellisuutta ja fiktiota. Voimauttavassa valokuvaamisessa kuvaajan täytyy välittää ja arvostaa kuvattavaa. (Voimauttavan valokuvan menetelmät.) Arvostavassa tuotekuvauksessa tavoitteena olisi nähdä ja kokea oma tekeminen arvokkaana ja merkityksellisenä. Työn kuvaaminen olisi osa tehtävää ja tietoisesti mukana prosessin alusta saakka. Halutessaan voisi myös oppilas itse olla kuvassa mukana. Reflektoitaessa voidaan keskustella, mistä kuva kertoo sekä kuvauspaikasta ja sen merkityksestä.

Valokuvaaminen voidaan tehdä ryhmän yhteisenä projektina. Kuvaamisen tavoitteena on silloin ryhmän yhteen kuulumisen vahvistaminen. Lukuvuoden päätteeksi toteutettu oppilaiden kuvaaminen yhteisessä käsityöllisessä kontekstissa voi myös vahvistaa motivaatiota jatkaa käsityön taiteen perusopetuksen parissa.

Kuvien käsittely ja muokkaaminen tietokoneohjelmalla ovat osa käsityökoulun opetusta. Tuotteiden kuvaaminen liittyy käsityössä näyttäytymiseen, itsensä ja tekemisen näkyville tuomiseen. Oppilaat opettelevat valokuvausta ja kuvien käsittelyn perusteita, viimeistään perusopintojen päätteeksi tehtävää portfolioa varten. Tietokoneen käyttäminen mahdollistaa kuvien muokkaamisen, digitaaliset portfoliot ja blogit.

Oppilaiden töistä järjestetään näyttelyjä, jotka kuvataan. Näpäsäkäsityökoulussa päättötyöntekijät ovat pitäneet myös työskentelyprosessia kuvaavia blogeja (Päättötyö-blogi 2013). Oppilaat kuvaavat toimintaa ja töitään omilla, koulujen kameroilla tai kännykkäkameroillaan. Videointia käsityökouluissa käytetään melko vähän.

5.5 Kuvat vuorovaikutustilanteissa ja reflektoinnissa

Kuvat ovat opettajan ja oppilaiden vuorovaikutustilanteissa lähtökohta, kommunikointiväline ja tuki. Ne auttavat oppilaan, ryhmän ja opettajan ajatusten sekä pyrkimysten yhteistä ymmärtämistä synnyttäen puhetta ja keskustelua. Kuvat kertovat oppilaan ajatuksista ja mielikuvista. Vastavuoroisesti opettajat havainnollistavat ja selventävät oppilaille omia ajatuksiaan piirtämällä. Kuva saa olla vaatimatonkin, sillä se täydentyy puhuessa. Opetustilanteessa kuvalla saadaan oppilaiden huomio hällisevässä luokassa helpommin kuin puheella. Ne myös muistetaan ja nuoret ymmärtävät kuvallista maailmaa paremmin kuin puhuttua.

Kuvat voivat olla joko suoraan tai välillisesti mukana yhteistoiminnan herättämisessä ja ylläpitämisessä. Ryhmän yhteisissä keskusteluissa kuva saa puheen liikkeelle. Kuvat tai yhteinen kuvausretki toimii tutustumisessa ja tuo ryhmälle yhteisiä kokemuksia lujittaen me-henkeä. Uuden ryhmän aloittaessa tai kun ryhmään tulee uusia oppilaita, on tärkeää saada ryhmä toimimaan ja ilmapiiri turvalliseksi, silloin voidaan kuvia hyödyntää tutustumisessa ja ryhmäytymisessä erilaisten leikkien muodossa. Taiteellinen työskentely edellyttää tunteiden mukana oloa, omien ennakkokäsitysten nostamista esille, niiden peilaamista uusiin ymmärryksiin sekä elämän ilmiöiden omakohtaista tulkitsemista ja yhteistä jakamista. Tavoitteena on kriittisyys, erilaisten näkemysten esille tuleminen ja sietäminen sekä oikeassa olemisesta luopuminen, mikä synnyttää uusia, moniäänisiä ajatuksia maailmasta.

Oppimisjakson päätteeksi tehtävässä ryhmän yhteisessä reflektoinnissa nähdään oma työ valmiina, ehkä jo vähän etäisempänä ja kokonaisempana kuin työskentelyn aikana. Ryhmän ja opettajan huomiot voivat tuoda tekijälle uusia näkemyksiä ja mielikuvia.

Reflektointi lisää käsityöllistä kuvienlukutaitoa eli kuvista voidaan oppia havainnoimaan materiaaleihin, tekniikkoihin ja aiheeseen liittyviä tunnusmerkkejä. Käsityöllinen kuvanlukutaito on haastateltujen opettajien mielestä materiaalien, rakenteiden, tekniikoiden, tuotteen toimivuuden ja kulttuuriympäristön tunnistamista. Reflektointiin sisältyy paitsi käsityöllinen ja aiheen näkökulma myös tunteet, joita aihe ja tekeminen herättivät oppilaassa. Yhteinen reflektointi ja omien oivallusten jakaminen synnyttää kollektiivista hiljaistietoa. Kuvallisuus ja käsillä tekeminen yhdessä vahvistavat itsensä näkyväksi tekemistä, ympäristön tulkitsemista ja oman paikan hahmottamista.

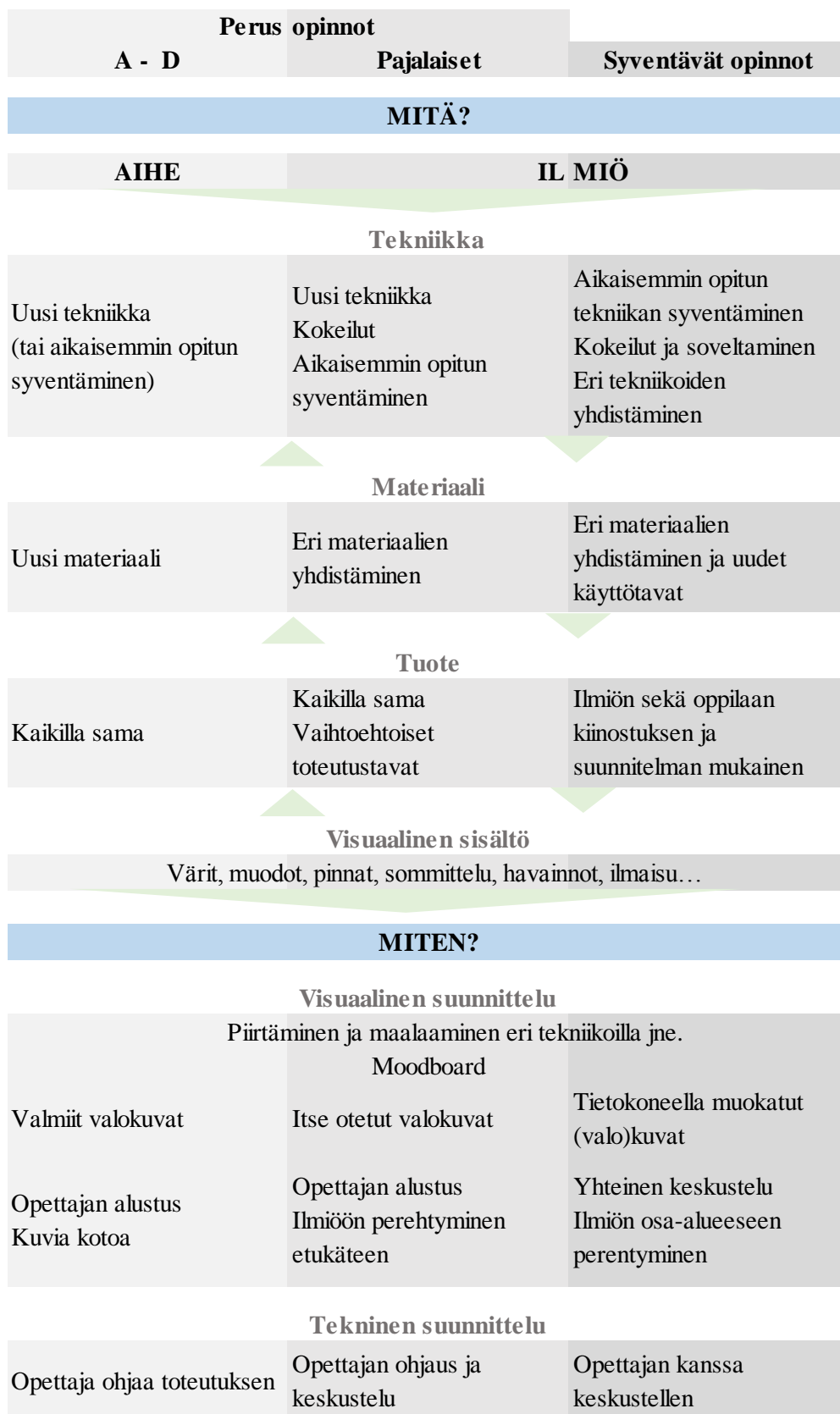
6 OPETUSSISÄLLÖT JA KUVALLISUUS

Näppi-käsityökoulussa opettajat suunnittelevat oppimistehtävien sisällöt yhteisesti. Suunnittelu voi lähteä aiheesta, tekniikasta, materiaalista tai tuotteesta. Samalla tulisi miettiä tehtävän kuvallisia oppimistavoitteita. Perusopinnot neljän ensimmäisen vuoden aikana pyritään oppimaan mahdollisimman monien käsityötekniikoiden perusasioita ja käyttämään laajasti erilaisia materiaaleja. Aiheet haetaan usein oppilaiden omasta elämismaailmasta. Pajaopintojen aikana syvennetään ja monipuolistetaan tekniikoiden ja materiaalien osaamista. Omaan työskentelyyn ja tekemisprosessiin kiinnitetään aikaisempaa enemmän huomiota, mikä auttaa oppilaita portfolion tekemisessä.

Syventävissä opinnoissakin voidaan opetella uusia tekniikoita, mutta pääpaino on osaamisen syventämisessä, soveltamisessa ja luovassa yhdistämisessä. Oppilaat voivat suunnata tekemistään omien tavoitteiden mukaisesti. Tehtävät käsittelevät elämän erilaisia ilmiöitä.

Oppimistehtävien suunnittelun tulisi sisältää myös visuaalinen sisältösuunnittelu eli missä ja miten kuvia käytetään tehtävissä. Perusopinnoissa opettaja vastaa käsityön teknisestä suunnittelusta. Syventävissä opinnoissa opiskelijat pystyvät kertyneiden taitojen, tietojen ja kokemusten avulla itsenäisempään käsityöprosessin ja toteutuksen suunnitteluun. (Kuvio 8)

Oppimiskokonaisuudessa painotettava näkökulma tulee määritellä jo suunnitteluvaiheessa ja opettajan huomioida se opetuksessaan. Näkökulman huomiointi prosessin aikana antaa oppilaille ”välineitä” omien ajatusten esittämiseksi. Esimerkiksi jos tehtävän visuaalisen sisällön painopiste on väreissä, niistä keskustellaan ryhmän kanssa sekä kahdenkeskisissä ohjaustilanteissa.

Kuvio 8. Opetussisältöjen suunnittelu

6.1 Kuvat opetuksessa

Käsityökoulun opetuksessa on kuvallisuuden tarkoitus tukea käsityöllistä oppimista ja ilmaisua. Oppimistehtävien suunnittelussa tulee huomioida myös ajankäyttö. Käsityön tekeminen on hidasta ja vaatii aikaa. Kuvien käyttäminen joudutaankin sopeuttamaan ja suhteuttamaan kunkin tehtävän aikatauluun. Toisaalta kuvat ja kuvataiteen menetelmät voivat myös tehostaa ja helpottaa esimerkiksi suunnitteluvaihetta.

Kuvien rooli on vahvin aiheen tai ilmiön esittelyssä ja oppilaiden orientoimisessa uuteen tehtävään. Se on myös haastavin kohta oppilaan oman ilmaisun kannalta, joten tässä keskitytään antamaan siihen työvälineitä. Aikaisemmin esille tulleita kuvien käyttötapoja käsityötaiteen opetuksessa eri-ikäisten oppilaiden kanssa esitellään tarkemmin liitteessä 2. Tämän luvun alaluvuissa on kuvaukset Metsä-aiheisen ryijyn oppimistehtävästä sovellettuna perusopintojen neljän ensimmäisen vuoden oppilaille, pajalaisille ja syventävien opintojen oppilaille.

Uuden tehtäväkokonaisuuden aloituksessa kuvamateriaali voi olla joko opettajan hankkimaa tai oppilaille voidaan antaa tehtäväksi etsiä kuvia etukäteen tai tuottaa niitä itse tunnilla (kuvio 9).

1. Opettajan valitsema kuvamateriaali	Kuvat näytetään Powerpoint-esityksenä tai kirjoista opettajan johdolla.
2. Oppilaat tuovat tai etsivät kuvia	Kotoa tuodut kuvat, yksin tai ryhmissä etsityt kuvat Kuvat esitellään ja niistä keskustellaan yhteisesti.
3. Oppilaiden tuottamat kuvat	Oppilaiden piirtämät ja maalaamat kuvat Oppilaille annetaan aiheeseen liittyvä valokuvaustehtävä, joka toteutetaan yksin tai ryhmissä. Mennään elävän ilmiön äärelle. Kuvien yhteinen esittely ja tarkastelu

Kuvio 9. Aiheen kuvallinen alustaminen

Seuraavissa kolmessa kuviossa on esitetty erilaisia kuvien lähestymis- ja tutkimistapoja, joita voidaan soveltaa aiheiden alustamisen sekä ideoinnin ja suunnittelun apuna. Kuviossa kymmenen on esitetty teematyöskentely vaiheittain, kuviossa 11 kuvien tulkinnan kolme vaihetta ja kuviossa 12 kuva-analyysi, soveltaen Räsänen (2008, 181, 209, 212) taiteen kokemuksellisen tulkinnan vaiheita ja kuvallisia kuva-analyysejä. Opetussisältöjä suunniteltaessa valitaan aiheeseen sopiva kuvien hankinta- ja analysointitapa. Samoin mietitään, miten kuvien kanssa työskennellään ja miten niitä sovelletaan suunnittelussa niin, että oppilaiden mielikuvitus ja oma ajattelu saataisiin liikkeelle.

1. Vastanottaminen	keskitytään kuvaan, tehdään siitä muistiinpanoja tai omia kuvia, jotka jaetaan ryhmän kesken pohdittavaksi Tavoitteena on tuoda esille monitulkintaisuus ja herättää oppilaiden kiinnostus.
2. Kontekstualisointi	etsitään kuvaan liittyvää uutta tietoa verrataan oppilaiden elämismailmaa ja kuvan konteksteja
3. Tuottaminen	omat kokemukset ja uusi tieto yhdistetään sovelletaan työskentelyyn, tuotteen tai teoksen valmistamisessa Tarkastelu ja tulkitseminen ymmärretään ja konkretisoidaan näkyväksi, omaksi, uudeksi tulkinnaksi

Kuvio 11. Kuvien tulkinnan kolme vaihetta

1. Kerääminen	Etsitään kuvia lehdistä, kirjoista, pakkauksista jne. Säilytetään asiayhteys
2. Lajittelu	Levitetään kuvat esille Ryhmitellään kuvat samanlaisiin ja erilaisiin Perusteena voi olla väri, tunnelma, aihepiiri, tyyli...
3. Valinta	Yritetään löytää "juoni" Mikä yhdistää - erottaa? Heitetään turha materiaali pois - jäljelle jää vain oleellinen, ehkä vain muutama kuva
4. Täydentäminen	Etsitään tai tehdään itse kuva, joka täydentää kuvamateriaalia
5. Vertaileva kuva-analyysi ja tulosten esittäminen	Onko joku kuvista erityinen ja nouseeko tärkeimmäksi? Miksi?
6. Soveltaminen tuotteeseen	Suunnitellaan kuvan pohjalta tuotteen muoto, väri, pinta, kuvio, rytmi...

Kuvio 10. Kuvien vertailu ja teematyöskentely

Sisällön tutkiminen	<p>Mitä tapahtuu? Miksi? Mitä tapahtui ennen ja mitä seuraa?</p> <p>Miten kuvan sisältö muuttuu kun sen elementtejä muutetaan?</p> <p>Kokemukset kaikilla aisteilla</p> <p>Esimerkki: Metsä kokemukset kaikilla aisteilla: tunnilla käpyjä oksia, tervastikkuja, sammalta, jäkälää, kiviä, puolukoita maistettavaksi... Liitetään yllättävä elementti kuvaan: liimataan kuva, piirretään päälle tai liitetään esine.</p>
Tekniikan ja ilmaisukeinojen tutkiminen	<p>Miten kuvaan vaikuttaa tekniikan tai materiaalin muuttuminen?</p> <p>Esimerkki: Oppilaille kuvia taideteksteistä, design huonekaluista tai muista esineistä. Tehtävänä materiaalitutkimus. Muuta kuvaan uusi materiaali liimaamalla oikeaa materiaalia päälle. Tarkastelu: miten esineen tai tekstiilin luonne muuttui? Voidaan myös valokuvata ja asettaa alkuperäinen ja uusi kuva rinnakkain.</p>
Muodon tutkiminen	<p>Miten kuvan rajaaminen, värien, koon tai muodon muuttaminen vaikuttaa sisältöön?</p> <p>Entä koko suhteiden muuttaminen?</p> <p>Esimerkki: Mikä asia on kuvassa mielestäsi tärkein? Miten voit korostaa sen merkitystä? (Suuri koko, etualalle sijoittaminen, huomioväri, toistaminen...)</p> <p>Muutetaan kuvan elementtien suhteita.</p>
Kontekstin tutkiminen	<p>Kuvan esillelaitto, kehykset, selitys, rinnakkaiset kuvat, käyttötarkoitus, kuvasymbolit toisesta kulttuurista... Mitä vaikuttaa?</p> <p>Valokuvaustehtävä: Miten esineen merkitys muuttuu erilaisissa ympäristöissä kuvattuna?</p> <p>Esimerkki: Pienryhmät, sama kuva kaikille. Ryhmät keksivät kuvalle selostuksen tai kuvaavan nimen. Miten erilainen selostus vaikuttaa kuvan tulkintaan?</p>

Kuvio 12. Kuva-analyysi

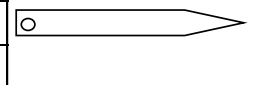

6.2 Oppimistehtävät

Näppi-käsityökoulun lukuvuosi sisältää jokaiselle ikäryhmälle neljästä viiteen oppimistehtävää. Tässä luvussa tarkastellaan kuvallisuutta sovellettuna Metsä-aiheisen ryijyn oppimistehtävään. Tehtävä muunnetaan perusopintojen neljän ensimmäisen vuoden oppilaille ja pajalaisille sekä syventäviin opintoihin sopivaksi. Lähtökohtana on lukuvuonna 2010 – 11 Näppi-käsityökoulussa toteutettu 7 – 11-vuotiaiden oppilaiden oppimistehtävä, joka sijoittuu tekstiilin suunnittelun ja valmistuksen opetuskokonaisuuteen.

Perusopintojen neljän ensimmäisen vuoden oppilaiden tehtävä on esitetty kuviossa 13, lähes sellaisena kuin se toteutettiin syksyllä 2010. Tavoitteena oli sisällyttää ryijyyn oma kokemus metsästä. Suurin osa käsityökouluryhmistä tutustui aiheeseen luokkahuoneessa, koska ryhmät kokoontuivat iltaisin, jolloin ulkona oli jo pimeä. Aiheen alustuksessa on tärkeää tarjota monipuolisia aistikokemuksia: kosketeltavaa: käpyjä oksia, sammalta, jäkälää, kiviä; haisteltavaa: tervastikkuja; kuunneltavaa: metsän ääniä CD:ltä ja maisteltavaa: jäisiä puolukoita. Kirjoista katsellaan kuvia ja kerrotaan omia kokemuksia metsästä. Hyviä kovalähteitä ovat esimerkiksi Hannu Hautalan valokuvakirjat sekä Ritva Kovalaisen Puiden kansa -kirja.

Mikäli on mahdollista toteuttaa metsäretki, oppilaiden tehtävä on ottaa valokuvia. Kuvat katsotaan seuraavalla kokoontumiskerralla yhteisesti ja samalla muistellaan, mitä retkellä koettiin. Suunnittelu sujuu jouhevasti, koska jokaisella on omia kokemuksia metsästä. Väreistä opitaan maalaamalla ja tekemällä värisekoituksia erivärisistä langoista. Etsiessään omasta metsämaalauksesta ryijyksi toteutettavaa kohtaa, oppilaat joutuvat katsomaan kuvaa uudesta kulumasta ja tekemään esteettisiä valintoja. Teknisestä suunnittelusta vastaa opettaja. Tekemisen vaiheet ohjataan näyttämällä yhteisesti ja tarvittaessa jokaiselle erikseen.

Valmiit ryijyt valokuvataan. Dokumentoinnissa voisi soveltaa myös voimauttavan valokuvauksen menetelmää. Kuvaamisen valmistelulle sekä itse kuvaamiselle tulee varata riittävästi aikaa ja käytännön kuvaustilanne suunnitella etukäteen. Ajatuksena on, että oma työ ja tekeminen ovat niin arvokasta, että ne ansaitsevat tulla kuvatuksi. Kuvaamisesta kerrotaan oppilaille työn tekemisen aikana, jolloin he voivat suunnitella kuvaustapaa ja -paikkaa etukäteen. Oppilaat päättävät itse, miten ja missä työ kuvataan. He voivat tehdä myös lavastuksia. Opettaja hankkii tarvittavat materiaalit. Ihanteellisinta olisi käyttää ulkopuolista kuvaajaa, joka voi keskittyä yksinomaan kuvien ottamiseen. Tärkeää on tunnelma ja työn näkeminen hienona. Oppilas voi olla itsekin mukana kuvassa. Reflektoinnissa käsityöprosessi saa jäädä vähemmälle huomiolle ja keskitytään valmiin työn tarkasteluun kuvassa.

Aiheeseen tutustuminen ja ideointi	<ul style="list-style-type: none"> • retki metsään tai mielikuvittelu + kirjoista kuvia 	
	<ul style="list-style-type: none"> • metsän eri sävyjen etsiminen vesiväreillä = värioppia, värien sekoittaminen 	
Suunnittelu	<ul style="list-style-type: none"> • oman metsämaalauksen maalaaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Mikä on ryijy, suomalainen ryijyperinne? 	
	<ul style="list-style-type: none"> • ryijyssä toteutettavan kohdan etsiminen metsämaalauksesta 	
Valmistelevia töitä	<ul style="list-style-type: none"> • kehyksen rimojen sahaus, hiominen ja kokoaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • naulat loimilangoille ja loimen laittaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • lankojen keriminen vyyhdiltä 	
	<ul style="list-style-type: none"> • ”välikudeneulan” tekeminen konepahvista 	
	<ul style="list-style-type: none"> • nukkalastan tekeminen konepahvista 	
	<ul style="list-style-type: none"> • värioppia: etsitään oikean väriset langat oman suunnitelman mukaan 	
	<ul style="list-style-type: none"> • kuvioiden piirtäminen tussilla loimiin 	
Työskentely	<ul style="list-style-type: none"> • Ryijyn nukitus 	
Viimeistely	<ul style="list-style-type: none"> • Naulojen naulaus taittaen, ripustuksen kiinnittäminen 	
Reflektointi	<ul style="list-style-type: none"> • Nimi ryijylle, prosessin kertaaminen, kuvaaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteinen katselmus ja palaute 	
Näyttely		

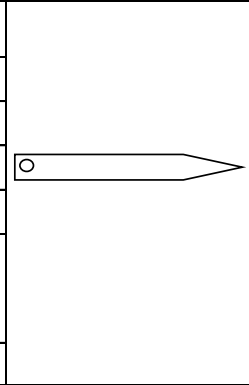
Kuvio 13. Metsä-ryijy tehtävä perusopintojen 7 – 11-vuotiaille oppilaille, kuvien tiedot kuvälähteissä

Perusopintojen pajalaiset etsivät omassa Metsä taiteessa -tehtävässään ryhmissä Internetistä ja kirjoista kuvia, miten suomalaiset taiteilijat ovat kuvanneet metsää (kuvio 14). Ryhmissä valitaan muutamia kuvia yhteiseen kuvanalyysiin. Oppilaat jatkavat kuvien pohtimista ja muokkaamista etsien itseä puhuttelevia muotoja sekä suunnittelevat värit, materiaalit ja ryijyn koon. Tavoitteena on, että ryijyt ilmentävät oppilaiden metsäkäsitystä. Ryijyihin voi myös lisätä irrallisen elementin. Esimerkiksi jos koira on usein oppilaan mukana metsässä, voi ryijyyn liittää valmiin lelun tai itse tehdyn koiran.

Syventävien opintojen Merkittävä metsä -tehtävässä tutkitaan metsän merkitystä ihmiselle ja ihmisen toimintaa metsässä (kuvio 15). Näkökulma voi olla koko maapalloa koskettava, jos oppilaat haluavat. Oppilaat saavat ennakoitavaksi etsiä ilmiöön liittyviä kuvia tai valokuvata niitä itse. Oppilaiden kuvat suuntaavat tehtävää. Yhteisessä tarkastelussa käydään arvokeskustelua pyrkien tuomaan esille erilaisia näkemyksiä ja herättämään ajatuksia.

Kuvien käsittelyä jatketaan vertailemalla ja lajittelemalla niitä pyrkien löytämään yhteisiä tekijöitä. Kuvista etsitään niiden sisältämiä viestejä ja erilaisia tulkintoja. Visuaalisuutta tarkastellessa pohditaan esteettisyyden ja eettisen liittymistä toisiinsa. Voiko metsässä olevasta romuläjystä otettu kuva olla esteettinen? Mitä esteettisyyden kokemukseen vaikuttaa, jos siihen liitetään leh-tileike, jossa kerrotaan romujen aiheuttaneen saastumista tai eläimen loukkaantumisen?

Metsällä ja ryijyllä on vahvoja suomalaisia perinteitä. Miten voi ja saa rikkoa ryijyn olemusta niin, että sitä voi vielä kutsua ryijyksi? Oppilaat voivat suunnitella työlleen poikkeavan kaksi- tai kolmiulotteisenmuodon. Suorakulmaisesta poikkeava muoto vaatii oppilaalta teknisen toteutuksen suunnittelua. Oppilaat valitsevat toteutukseensa myös materiaalit ja tekniikat.

Ilmiöön tutustuminen ja ideointi	<ul style="list-style-type: none"> • oppilaat valitsevat ryhmissä kuvia kirjoista ja Internetistä. Miten suomalaiset taiteilijat ovat kuvanneet metsää? Ryhmä valitsee 1 - 2 kuvaa analysoitavaksi. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • kuva-analyysi Tutkitaan yhdessä kuvien sisältöä. Mitä tapahtui ennen tai jälkeen, miksi? Oppilas valitsee kuvista yhden, jota lähtee muokkaamaan: Mikä kuvassa on mielestäsi tärkeintä tai mielenkiintoisinta? Osoita se suurentamalla tai pienentämällä yksityiskohtia, rajaamalla, muuttamalla värejä... Tarkastellaan yhdessä miten sisältö on muuttunut uusissa kuvissa. 	
		
Suunnittelu	<ul style="list-style-type: none"> • Kopioidaan kuvat mustavalkoisiksi. Oppilas etsii kopioimalla ja läpipiirtämällä kuvasta muotoja tai alueita, jonka voisi toteuttaa ryijyksi. Oppilas valitsee kuvion, suunnittelee värit ja ryijyn koon. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Mikä on ryijy, suomalainen ryijyperinne? 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Mikä / mitkä materiaalit parhaiten ilmentävät ajatuksiasi, jotka valitsit ryijyyn? Materiaalien valinta. 	
Valmistelevia töitä	<ul style="list-style-type: none"> • kehyksen rimojen sahaus, hiominen ja kokoaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • naulat loimilangoille ja loimen laittaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • lankojen keriminen vyyhdiltä 	
	<ul style="list-style-type: none"> • ”välikudeneulan” tekeminen konepahvista 	
	<ul style="list-style-type: none"> • nukkalastan tekeminen konepahvista 	
	<ul style="list-style-type: none"> • värioppia: etsitään oikean väriset langat ja muut materiaalit oman suunnitelman mukaan 	
Työskentely	<ul style="list-style-type: none"> • Ryijyn nukitus 	
Viimeistely	<ul style="list-style-type: none"> • Naulojen naulaus taittaen, ripustuksen kiinnittäminen 	
Reflektointi	<ul style="list-style-type: none"> • Nimi ryijylle, prosessin kertaaminen, kuvaaminen 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteinen katselmus ja palautekeskustelu, jossa mukana koko prosessin kuvat. Näyttely 	

Kuvio 14. Metsä taiteessa -oppimistehtävä 12 – 13-vuotiaille oppilaille, kuvien tiedot kuvalähteissä

<p>Ilmiöön tutustuminen ja ideointi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • oppilaat saavat valokuvaus- ja kuvanhankintatehtävän etukäteen. Tavoitteena on pohtia kuvien kautta metsien merkitystä ihmiselle ja maapallon elämälle. Mitä ihminen tekee metsässä? Mitä metsä tekee ihmiselle? • Kuvien vertailu ja teematyöskentely: Kuvien lajittelu ryhmissä aihepiirin, tunnelman tai näkökulman mukaan. Yritetään muodostaa kuvallisia juoniketjuja. Jokainen valitsee yhden kuvan, joka puhuttelee aiheeltaan ja visuaalisesti. Kuvan ympärille rakennetaan moodboard olemassa olevista tai uusista kuvista. 	
<p>Visuaalinen ja tekninen suunnittelu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tehdään luonnoksia moodboardin pohjalta. Suunnitellaan ryijyn värit, koko ja muoto, jotka ilmentävät metsän merkitystä. • Mikä on ryijy, suomalainen ryijyperinne? Miten ryijyn voisi nähdä toisin? Voiko ryijyn alkuperäisen tarkoituksen linkittää ilmaisuun merkityksestä? • Mikä / mitkä materiaalit parhaiten ilmentävät ajatuksiasi, jotka valitsit ryijyyn? Materiaalien valinta. • Mitkä asiat työssä tulee olla mukana, että sitä voi kutsua ryijyksi? Ryijyn tekninen suunnittelu. 	
<p>Työskentely</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ryijyn toteutus 	
<p>Viimeistely</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ryijyn esillelaittotapa 	
<p>Reflektointi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nimi ryijylle, prosessin kertaaminen, kuvaaminen • Yhteinen katselmus ja palautekeskustelu, näyttely 	

Kuvio 15. Merkillinen metsä -oppimistehtävä yli 13-vuotiaille oppilaille, kuvien tiedot kuvälähteissä

7 POHDINTOJA JA ARVIOINTI

Kuvat löysivät opinnäytetyössä omia paikkojaan ja merkityksiä käsityön taiteen perusopetuksessa ja käsityökoulun arjessa. Ymmärrys kuvallisuudesta ja kuvien mahdollisuuksista selkiytyi ja vahvistui. Opinnäytetyössä tarkasteltiin myös käsityötä ja kuvataidetta, niiden eroja ja yhtäläisyyksiä. Käsityön taiteen perusopetuksessa niiden tulee kulkea käsi kädessä ja muodostaa yhtenäinen sekä oppilaan kohdatessaan yksilöllinen paketti. Kuvat nousivat kehollisuuden, koskettamisen, itse tekemisen ja kokemuksellisuuden rinnalle. Kojonkoski-Rännäli kirjoittaa artikkelissaan ranskalaisen filosofi Maurice Merleau-Pontyn ajatuksen, siitä miten tärkeä rooli keholla on ihmisenä olemisessa. Hänen mukaansa ihmisen tietoisuus on ensisijassa tyyppiä ”minä osaan” eikä ”minä ajattelen”. (Kojonkoski-Rännäli 2000.)

Kuvien kohtia ja rooleja tarkasteltiin käsityönprosessissa, jossa ne ovat tavalla tai toisella koko ajan mukana. Kuvat ovat ensisijalla käsityökoulussa esiteltäessä uutta aihetta tai ilmiötä sekä ideoinnissa. Ne tarjoavat monipuolisia mahdollisuuksia havainnointiin, mielikuvien syntymiselle ja keskustelulle. Haasteena on, miten oppilas saa vietyä kuvista tehdyt havainnot osaksi omaa suunnitelmaa ja työtä. Siltaa voidaan rakentaa kuviin liittyvillä tehtävillä ja toiminnalla.

Suunnittelussa nousevat tärkeimmiksi oppilaiden omat kuvat – valokuvatut, piirretyt tai maalatut. Käsityön tekniset vaiheet opettaja näyttää oppilaille. Näyttämistä voidaan täydentää havaintokuvilla. Kuvat ovat usein myös osa tuotetta tai teosta.

Valokuvaamista voidaan käyttää ideoinnissa sekä prosessin ja työn dokumentoinnissa. Kuvassa työ voi ilmetä teoksena tai saada uusia merkityksiä, jotka voivat tulla ilmi kuvassa, kun työ liitetään tarkoituksellisesti johonkin ympäristöön. Oppilaiden tuotosten ja tekemisen valokuvaaminen tuo käsityötä esille ja merkitykselliseksi.

Käsityön taiteen perusopetuksessa kuvat ja kuvallisuus synnyttävät keskustelua, luovat mahdollisuuksia vuorovaikutukseen, taiteelliseen ajatteluun, tunteiden ilmaisemiseen ja toisin näkemiseen. Kuvallisuus vahvistaa asemiaan lasten ja nuorten maailmassa, siksi on tärkeää oppia lukemaan niiden viestejä ja pohtia niitä kriittisesti. Kuvat herättävät keskustelun esteettisyydestä ja eettisyydestä.

Käsityökouluissa opettavien haastatteluista ilmeni, että käytännöt ovat melko samankaltaisia ja kuvallisuus tärkeää käsityökoulujen opetuksessa. Haastattelut ja teoriatieto yhdistettyinä omiin havaintoihin avasivat uusia näkemishorisontteja. Opinnäytetyön tuloksia peilattiin opetussisältöjen suunnitteluun ja sovellettiin Metsä-aiheiseen oppimistehtävään, joka sovitettiin eri-ikäisten käsityökoululaisten opetukseen. Mielestäni niissä ilmenee havainnollisesti kuvien käyttäminen.

Räsänen (2008, 246) on sitä mieltä, että ”Kun oppilasta kannustetaan ottamaan riskejä, sietämään hämmennystä ja ristiriitaisia vastauksia voi koulun kuvataidetuksista tulla taideopetusta”. Sama pätee varmasti myös käsityön taiteen perusopetukseen. Moniaistisuus tuo oppimiseen kerroksellisuutta ja erilaisia viestejä, joista jokainen oppilas muodostaa oman kokemus- ja elämismaailmansa mukaisen tulkinnan.

Opinnäytetyön aihe oli mielenkiintoinen ja ajankohtainen kuvien ja kuvallisuuden lisääntyessä koko ajan ympärillämme. Tunnen saaneeni varmuutta kuvien käyttämiseen Näppi-käsityökoulun oppimistehtävien suunnittelussa ja omassa opetuksessa. Kuvallinen ajattelu on lisääntynyt työskentelyssäni.

Tärkeimmiksi ajatuksiksi nousivat kuvien merkitys moniäänisen keskustelun herättäjänä, vuorovaikutustilanteissa sekä suunnitteluvaiheessa aikaisempaa moninaisemmat kuvien käyttötavat. Todentuaakseen ja osoittaakseen toimivuutensa ne vaativat käytännön toteutuksia, kokeilemista, kokemuksia ja oman opetuksen reflektointia. Kuvallisuuden rinnalla vahvistui mielessäni käsityön erityisyys tekemisessä ja liittymisessä arjen elämään. Samanaikaisesti opinnäytetyön tekemisen kanssa Näppi-käsityökoulun 12 – 13-vuotiailla oppilaille oli tehtävänä suunnitella ja valmistaa itselleen yläosan trikoovaate. Työn aikana ymmärsin, miten tärkeää oli oppilaan oma kehollinen kokemus vaatteesta. Sitä kokemusta ei olisi syntynyt jos olisi tehty ainoastaan suunnitelma. Työ toi mukanaan monta käytännön ongelmaa, jotka piti pystyä ratkaisemaan niin, että oppilas pääsi mieleiseensä lopputulokseen.

Opinnäytetyössä osoitettiin kuvien kohtia käsityön prosessissa. Kuvallisuuden merkityksen tutkimista käsityön taiteen perusopetuksessa voisi vielä paljon syventää jatkaen käytännön kokeiluihin sekä niiden analysointiin. Mukaan tulisi saada paitsi opettajien havainnot ennen kaikkea oppilaiden kokemukset. Dokumentoimisessa voisi hyödyntää muotoilun menetelmiä ja esittää tulokset visuaalisesti.

Käsityöt, käsillä tehdyt tuotteet ja teokset kertovat tekijän ajatuksista, tunteista, taidoista ja tiedoista. Ne ovat arjen estetiikkaa. Usein niillä on käyttöfunktio, tarkoitus olla osa jokapäiväistä elämistä, olla mukana, tulla hyödyksi ja kuluu. Kuvallisuus ja sen ymmärtäminen tuo käsityön opetukseen moniäänisyyttä, syvyyttä, sävyjä ja tulkintoja.

LÄHTEET

PAINETUT LÄHTEET

Hakkola, K., Laitinen, S. & Ovaska-Airasmaa, M. 1991. Lasten taidekasvatus. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Hatva, A. 1998. Kuvittaminen. Helsinki: Karisto Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Karppinen, S. 2001. Kädentaidot – väline itsen ja ympäristön hahmottamiseen. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. Tampere: Tammerpaino Oy.

Karppinen, S. 2005. Käsityö – vuorovaikutusta, leikkimielisyyttä ja ilmaisua. Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. Taidon ja taiteen luova voima, Kirjoituksia 9 – 12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammerpaino Oy.

Kojonkoski-Rännäli, S. 1995. Ajatus käsissämme. Käsityön käsitteen merkityssisällön analyysi. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. Turku: Painosalama Oy

Kärkkäinen, R. 2005. Tutkia, kuvitella ja tarinoida. Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä, K. Taidon ja taiteen luova voima, Kirjoituksia 9 – 12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammerpaino Oy.

Naukkarinen, O. 2011. Arjen estetiikka. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Pöllänen, S. ja Kröger, T. 2006. Kokonainen ja ositettu käsityö paradigma maailmoina: näkökulmia ja tulevaisuuden suuntia. Teoksessa Kaukinen, L. & Collanus, M. (toim.). Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta. Tampere: AKATIIMI.

Räsänen, M. 2008. Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Salminen, A. 2005. Pääjalkainen, kuva ja havainto. Koskinen, I. (toim.) Holola: Salpausselän kirjapaino.

Sava, I. 1999. Käsityön ja kuvataiteen myyttiset rihmastot. Teoksessa Raunio, A-M. & Seitamaa-Hakkarainen, P. (toim.) Liitteitä – Attachments. Kirjoituksia käsityötieteestä. Kuopion käsi- ja taideteollisuusakatemia. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sava, I. 2007. Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Jyväskylä: PS-kustannus.

Setälä, P. 2010. Päättöntä menoa, Lasten ottamien kuvien odotushorisontti. Teoksessa Brusila, R. & Mäkiranta, M. (toim.) Kuvakulmia 2, Kirjoituksia kuvista, taiteellisista tuotannoista ja visuaalisista viesteistä. Tampere: Juvenes Print.

Suojanen, U. 1993. Käsityökasvatuksen perusteet. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.

Toimintakertomus 2013. Etelä-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry. Seinäjoki.

Varto, J. 2001. Kauneuden taito. Tampere: Juvenes Print-Tampereen Yliopistopaino Oy.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Juurinen, J. Pohdintoja taidekasvatuksen perusteluista. Aalto yliopisto. Viitattu 7.12.2013. <https://wiki.aalto.fi/display/Synnyt/2-2008>

Kallio, M. 2005. Ajatus kuvasta. Kuvan merkityksen pohdintaa kasvatuksen kontekstissa. Helsinki: Yliopistopaino, 22 - 25. Viitattu 26.12.2013. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/vk/kallio/ajatusku.pdf>

Kojonkoski-Rännäli, S. 2000. Tutkimusretki taidon olemukseen ja osajaksi kasvamiseen. Aikuiskasvatus 2/2000, 119 - 126. Viitattu 31.12.2013. <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.hamk.fi:2048/se/a/0358-6197/20/2/tutkimus.pdf>

Kojonkoski-Rännäli, S. 2002. Voiko tekijä oppia ymmärtämään materiaaliaan? Kasvatus 33 (5), 454 - 465. Viitattu 31.12.2013. <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.hamk.fi:2048/se/k/0022-927-x/33/5/voikotek.pdf>

Käsityö. Opetushallitus. Koulutus ja tutkinnot. Viitattu 7.12.2013. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/taiteen_perusopetus/kasityo

Näppi-käsityökoulun opetussuunnitelma. 2009. Taito Etelä-Pohjanmaa. Näppi-käsityökoulu. Viitattu 6.12.2013. <http://www.taitoep.net/fileadmin/yhdistys/ep/pdf-failit/Naepilaajaops2014.pdf>

Pöllänen, S. 2009. Käsityön kontekstista käsityöopetuksen kontekstualisointiin. Teoksessa Koskennurmi-Sivonen, R., Raunio, A-M & Luutonen, M. (toim.) Näkökulmia käsityön ja käsityön opetuksen tutkimukseen – Pirkko Anttila 80 vuotta. Helsingin Yliopisto, 13 - 14. Viitattu 27.12.2013.
<http://hdl.handle.net/10224/4809>

Räsänen, M. 2010. Taide, taitaminen ja tietäminen – kokonaisvaltaisen opetuksen lähtökohtia. Aalto yliopisto. Viitattu 29.4.2013.
<https://wiki.aalto.fi/display/Synnyt/3-2010>

Seitamaa-Hakkarainen, P. 2007. Suunnitteluprosessien ja asiantuntijuuden tutkimus. Teoksessa Käsityötieteen ja käsityömuotoilun sekä teknologiakasvatuksen tutkimusohjelma Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. Viitattu 27.12.2013.
http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/kasvatustiede_kasityotieteen/kasvatustiede.pdf

Taiteen perusopetuksen visuaalisten taiteiden laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002 (pdf). Opetushallitus. Viitattu 26.12.2013.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/taiteen_perusopetus

Tiedote. 16/2008. Opetushallitus. Taiteenperusopetus. Viitattu 7.12.2013.
http://www.oph.fi/download/110889_tpo_tiedote_16_2008_suom.pdf

Päättötyöblogi. 19.4.2013. Näpsä-käsityökoulu Viitattu 25.1.2014.
<http://www.taitopirkanmaa.fi/Naepsae-kaesityoekoulu>

Voimauttavan valokuvan menetelmä. Savolainen, Miina. Viitattu 8.2.2014
<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>

HAASTATTELUT

Harju, K. 2013. Opettaja. Näppi-käsityökoulu. Haastattelu 21.11.2013.

Hyytiäinen, M. 2013. Rehtori. Taito-käsityökoulu Helmi. Haastattelu 27.11.2013.

Jelisejeff, K. & Ojala, M. 2013. Johtava opettaja & käsityötaiteen opettaja. Aimokoulu. Haastattelu 10.12.2013.

Toukoma, M. 2013. Opettaja. Näpsä-käsityökoulu. Haastattelu 27.11.2013.

KUVALÄHTEET

Kuva 1. Papu, K. Virkattu poliisiauto. Viitattu 30.12.2013.

http://www.kiasma.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vtm/generated/66842cbe6e38569.jpg

Kuva 2. Laasonen, T. Parsittu. 2012. Viitattu 26.2.2014.

<http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/teokset/2627>

Kuva 3. Tuominen, A. Oikeita väriympyröitä. Viitattu 30.12.2013.

<http://www.mustekala.info/system/files/images/Tuominen.preview.jpg>

Kuva 4. Turakka-Purhonen, P. Paratiisin vartija. Kuva Kansallisgalleria / Petri Virtanen. Viitattu 23.2.2014.

http://yle.fi/uutiset/ars_fennica_-ehdokkaiden_taidetta_kiasmassa/7074074

Kuva 5. Kokonaisvaltainen kasvaminen on tietämistä, tekemistä, yhdessä olemista ja elämistä. Näppi-käsityökoulu: kuvat 1. ja 2. Anne Honkala, kuva 3. Helena Teräväinen, kuva 4. Raija Nikkola.

Kuva 6. Omakuva-rautalankaveistos. Kuva Kirsi Harju.

Kuva 7. Huovuttamalla toteutettuja intialaisia rullasarjakuvia. Kuva Miisu Toukoma.

Kuva 8. Viivat muuttuvat muodoiksi. Kuva Anne Honkala.

Kuva 9. Ideoinnissa omat piirrookset ja moodboard. Kuvat Anne Honkala ja Tuuli Heinonen.

Kuva 10. Ystävä-kirjan kannet. Kuva Tuuli Heinonen.

Kuvio 13. Kuvat: Viitattu 22.2.2014.

Kaksi ryijyä: <http://www.kaspaikka.fi/ryijy/ryijygalleria.html>

Muut kuvat: Anne Honkala

Kuvio 14. Kuvat: Viitattu 22.2.2014.

maalauksista:

<http://www.ateneum.fi/fi/eero-j%C3%A4rnefelt-raatajat-rahamalaiset-kaski-1893>

<http://www.copperfield.fi/teokset/index.htm>

<http://www.serlachius.fi/fi/nayttelyt/menneet-nayttelyt/>

Liekki-ryijy: <http://www.kaspaikka.fi/ryijy/ryijygalleria.html>

- Kuvio 15. Kuvat: Viitattu 22.2.2014.
<http://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2013/10/11/asikkalassa-paljastui-valtava-myrkkyvarasto-metsan-katkoista1>
<http://www.kirjastovirma.net/luontopaikkaopas/oulainen/ohineva>
<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymp%C3%A4rist%C3%B6/mets%C3%A4-group-leikkaa-hiilijalanj%C3%A4lke%C3%A4n-1.15081>
<http://www2.wwf.fi/villiplaneetta/tag/sademetsa/page/2/>
Ryijyt: <http://www.kaspaikka.fi/ryijy/ryijygalleria.html>

TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYKSET

Kuvat käsityökoulun opetuksessa

teemahaastattelun kysymykset

Tämän haastattelun tarkoituksena on hankkia käytännön tietoa, miten kuvia käytetään käsityön taiteen perusopetuksessa.

1. Kuvat käsityön prosessissa

Millä eri tavoilla käytät kuvia esitellessäsi uutta aihetta tai teemaa oppilaille?

Minkälainen rooli kuvilla on oppilaiden ideoinnissa ja suunnittelussa

- Millä tavoin he käyttävät kuvia ja kuvallisuutta? Tietokoneavusteisuus?

Miten oppilaat käyttävät kuvia tekemisen ja toteutuksen aikana, ovatko kuvat mukana?

Miten kuvia käytetään valmiiden tuotteiden esittelyssä?

- Miten oppilaat dokumentoivat omat työnsä?

Miten kuvien käyttäminen ja kuvallisuus eroaa eri-ikäisten lasten opetuksessa?

2. Valokuvat ja tietokoneavusteisuus

Opetetaanko käsityökoulussasi erikseen valokuvausta ja kuvien muokkaamista, jos niin missä vaiheessa?

Millä tavoilla olet käyttänyt valokuvaa osana opetustasi (voimauttava valokuva)?

- eri-ikäiset ja valokuva itsestä

Oletko käyttänyt videointia?

Onko oppilaille mahdollisuus käyttää tietokoneita kuvien muokkaamiseen?

Mitä kuvankäsittelyohjelmia (Photoshop, Illustrator, Corel...) käsityökoululla käytössä?

3. Kuvat ja vuorovaikutus

Minkälaisia merkityksiä näet kuvilla olevan oppilaan ja opettajan vuorovaikutuksessa?

- entä ryhmän yhteisissä vuorovaikutustilanteissa?

Tulkitsetteko kuvia yhteisesti, merkitysten etsiminen?

Mitä kuvat ja kuvallisuus mielestäsi tuo yleisesti käsityöhön ja taiteen perusopetukseen oppimisen kannalta?

Missä niillä on suurin rooli: - ilmaisu, tekeminen
mielikuvat, havainnot, esteettisyys, laatu

4. Oppilaiden näkökulmasta

Mitä merkitystä kuvilla ajattelet olevan oppilaille käsityön prosessissa?

Käytäkö kuvia, jotka ovat lähellä oppilaiden elämismailmaa vai onko sillä opetuksellisesti mielestäsi merkitystä?

Mitä mielestäsi kuvienlukutaito tarkoittaa käsityössä?

5. Kuvalähteet

Mitkä ovat pääasialliset kuvalähteet, joita käytät opetuksessasi?

Kuvallisia sisältöjä käsityön taiteen perusopetukseen

		Perusopinnot		
		7 - 10-vuotiaat	Pajalaiset (11 – 12-v.)	Syventävät opinnot
		Moniaistisuus: kuvat, äänet, tunnustelu, hajut, maut Kokeminen luokkahuoneen ulkopuolella, oppilaat osallistuvat ja tutkivat		
Aiheen esittely oppilaille	Keskustelua kuvista: - Mikä tunnelma on kuvassa? Mikä sen luo (värit, muodot, ilmeet, asennot)? - Mitä ihminen tai eläin ajattelee? - Mitä on tapahtunut ennen kuvan ottamista? - Mitä voisi tapahtua seuraavaksi? - Mitä haluaisitte tietää lisää kuvasta? - Mitä kuvassa on? - Mitä kuvasta huomasit ensimmäisenä, miksi? - Näe toisen henkilön silmin	Kuvien katsominen käsityöllisesti: - pinta: Mistä materiaalista voisi tehdä kuvassa olevan kaltaista pintaa? - Millä materiaalilla voisi toteuttaa kuvan esineen? - Mitä tekniikkaa voisi käyttää? - Materiaalien tutkimustehtäviä: kuva esineestä, muodosta tai asiasta taikka musta valkoinen ääriiviokuva, johon etsitään kuvaavia materiaaleja. Kuvat voisivat olla esim. ruoka-aineista lautasella, maisemasta, luonnosta jne. - parille jokin materiaali: Miettikää mitä siitä voisi tehdä, miltä se tuntuu, millaisen tunnelman sillä voi luoda? - kuvien lukutaito: Onko kaikki niin kuin kuvassa näyttää? Esteettiset, eettiset ja ekologiset kysymykset		
		Kirjallinen tehtävänanto		
		Kotitehtävät, oppilaat valmistautuvat aiheeseen etukäteen ja osallistuvat aiheen kartoittamiseen		
		Opettajan tekemä kuva- ja tekstimateriaali: näytetään yhteisesti videotykillä		

		Perusopinnot		Syventävät opinnot
		7 - 10-vuotiaat	Pajalaiset (11 – 13-v.)	
Kuvien tarkastelu	Yksin, pareittain, ryhmissä, koko ryhmä yhdessä => Yhteinen keskustelu			
	Yhteisen tarinan luominen: 1. Kirjoitetaan lappusille kuvaan liittyviä verbejä, substantiiveja, adjektiiveja. Kuka, mikä, missä, miksi, mitä tai millainen? Sanoista muodostetaan tarina. Tarinalle voi määrätä myös tunnelman: surullisia sanoja, vitsikkäitä... 2. Mietitään henkilöt, jotka kertomuksessa seikkailevat ja parien tai ryhmien tehtävänä on miettiä mikä on oman kuvan tapahtuma. Tapahtumat ketjutetaan toisten ryhmien kuviin.			
Mindmap	Koko ryhmä yhdessä, kuvia mukana	Yhdessä tai pareittain, yhteenveto, sanat ja kuvat		Yhdessä, pareittain tai yksilötyöskentelynä, sanat, kuvat ja kuviot, yhteinen esittely tai yhteenveto
Moodboard	Sopivan tehtävän yhteydessä kerran vuodessa Oppilaiden esittäytyminen			Automaattinen työväline
	Pienimuotoisesti, painottaen esim. materiaalien, värien, muotojen, tunnelmien tutkimiseen... = TUTKIMUSTAULU	Osa portfolioa		
	Jokainen tekee oman tunnelmataulun ja esittelee sen. Voi tehdä myös parin kanssa, jolloin esittelyn jälkeen suunnittelua jatketaan erikseen. Tai yhdessä... Voidaan antaa nimi. Voi olla muuttumaton tai täydennetään työskentelyn aikana, jollain se ilmentää työn kehittymistä prosessin aikana. Voi tehdä pahville tai vaikka laatikkoon. Moodboardiin palataan työskentelyn aikana. http://prototypingmethods.blogspot.fi/2012/02/mood-board.html			

		Perusopinnot		Syventävät opinnot
		7 - 10-vuotiaat	Pajalaiset (11 – 13-v.)	
Tekemisen taulu	Luokan seinällä ryhmän yhteinen kuvakertomus tai sarjakuva, joka täydentyy viikoittain			
Luonnoskirja	Kuvat ja sanat yhdessä	Kuvallista ja sanallista pohdintaa, prosessin kuvaus		
	Jonkun tehtävän yhteydessä pienimuotoisesti	Vähintään yhden tehtävän yhteydessä lukuvuodenaikana	Aktiivinen työväline pohdinnoille prosessin aikana	
	Vihkosen tekeminen itse		Moodboard voi olla osana luonnoskirjaa	
		Valmis kirja, käyttäminen tärkeintä		
Dokumentointi	Valokuvaaminen, siirtäminen tietokoneelle			
	Omat piirrokset ja tarinat	Valokuvien käsittely		
		Portfolio: sivujen valmistus, digitaalisuus, omat muistitikut	Lopputyö: työskentelyn ja tuotteen kuvaaminen	
Voimauttava valokuva	Minä ja käsillä tekeminen Meidän käsityöryhmä, minä osallisena ryhmässä	Minä ja käsityö tai käsityö yksin	Käsityön ja käsillä tekemisen merkitys minulle Voi olla osa lopputyötä	

		Perusopinnot		Syventävät opinnot
		7 - 10-vuotiaat	Pajalaiset (11 – 13-v.)	
Tietokoneavusteisuus	Kuvien ja tiedon hakeminen Internetistä Voidaan tehdä myös yhdessä käyttäen videotykkiä, jolloin kaikki pystyvät seuraamaan ja esim. ehdottamaan hakusanoja	Kuvien ja tiedon hakeminen Internetistä www.flickr.com, www.pdphoto.org, www.mpdclick.com		
		Valokuvien käsittely		Digitaalinen moodboard, www.slideshare.net Blogit: http://www.123kotisivu.fi/ http://fi.wordpress.com/
				Digiprint osana käsityötä Esim. tulostettu kuva tarjottimessa, kirjan kannessa, tekstiilissä...
			Oman printin suunnittelu esim. - nukkekodin tapetti, - kuva kirjan kanteen - kirjainten käyttö käsityössä	Kankaanpainokuosin suunnittelu: - painokuvion suunnittelu mustavalkoisena - kuviopintojen suunnittelu - väri vaihtoehtojen suunnittelu
				Kuvakollaasit, julisteet, kortit
		Sisustus / stailaustehtävä: Ennen – jälkeen: kuvankäsittelyohjelmassa kuva huoneesta, jonka seinät tapetoidaan erilaisilla materiaaleilla, väreillä, kuoseilla. Miltä huone tuntuu, kuulostaa, minkälainen tunnelma halutaan luoda, fantasiahuone jne..		

Kuvat käsityökoulun opetuksessa

	Perusopinnot		Syventävät opinnot
	7 - 10-vuotiaat	Pajalaiset (11 - 12-v.)	
Dokumen- tointi	Valokuvaaminen, siirtäminen tietokoneelle		
	Omat piirrokset ja tarinat	Valokuvien käsittely	
		Portfolio: sivujen valmistus, digitaalisuus, omat muistitikut	Lopputyö: työskentelyn ja tuotteen kuvaaminen Blogit
Voimauttava valokuvaaminen	Minä ja käsillä tekeminen Meidän käsityökouluryhmä, minä osallisena ryhmässä	Minä ja käsityö tai käsityö yksin	Käsityön ja käsillä tekemisen merkitys minulle Voi olla osa lopputyötä